

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LVII.
Fasciculus 7.

OSZTRÓVSZKY JÓZSEF

Elemi kárbiztosítás Magyarországon

Az 1858. évi kiadás szövegét gondozta és az utószót írta

RUSZOLY JÓZSEF

SZEGED
1999

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et
Juridicarum Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae

ELEMÉR BALOGH, LAJOS BESENYEI, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF
HAJDÚ, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL,
JÓZSEF RUSZOLY, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BALOGH ELEMÉR, BESENYEI LAJOS, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ
JÓZSEF, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL
BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Univ.
ISSN 0563-0606 Acta Jur.

Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság alaprajza

I.

Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság keletkezésének hírének senki e hazában nálamnál őszintébb örömmel nem fogadhatná. Ismerve e dúsan gyümölcsöző — de a magyar által eddigelé parlagon hagyott — mezőt, szívem mélyéből üdvözöltem rajta azon férfiakat, kik a nemzeti jólét előmozdítására: nevők[nél], polgári állások[nál] s tehetségöknél fogva is hivatvák.

De valamint e fölötti örömet mind ez ideig nem nyilvánítottam, úgy e tárgybani véleményemmel a hirlapi sajtóban föllépni is tartózkodám; távol sem azért, mintha e vállalat sikerében bizalmatlankodtam, avagy az intézet helyes elrendezése iránt csak legkevésbé is kétkedtem volna; — hiszen mindezekre nézt, teljes kezességet nyújthatott: a magyar nép rokonszenve mellett, az alakítók ismert lekülete, de maga az igen helyes és gyakorlati tapintat is, mit a részvényesek az igazgatóság megválasztásában tanusítottak: oly kezekbe tévén le az intézet működésének vezérletét, melyeknél szakavatottabb[akat], ügyesebb[eket] és erélyesebbeket hasztalan keresne az ember. — Hanem én ítéletem kimondását az „*alaprajz*” [= program] megjelenéséig függesztém föl; mert hiedelmem szerint ennek *minőségébe* helyezem legnagyobb részt az intézet jövőendő sorsát.

Igaz ugyan, valamint államban a ros[s]z törvényt is türhetővé teheti a bírák bölcsessége, úgy egyes társulatok hiányos szabályait is pótolhatja a kezelők ügyessége és becsületessége. Ámde úgy itt, mint amott, az érdekeltek valódi biztosítéka nem az egyéniségekben, hanem a törvények[ben] s illetőleg szabályokban tárható föl egyedül.

Ép[p]en ezért (megvallom) nem minden aggodalom nélkül néztem a „program” megjelenése elé.

Most már előttem fekszik az, kimondom tehát irántai véleményemet.

Ki a magyar társaság „*biztosítási föltételeit*” a többi fennálló társulatokéival egybe hasonlítja, kevés (legalább látszólag kevés) különbséget fog azok között találni.

Lesznek, tán sokan is, kik e körülményben megütközendnek; mert a magyar társaságtól tán valami egészen új, amazokétól merőben eltérő szabályokat vártak.

Ezt nem is csudálom; tekintve, hogy alig olvasott az ember eddigelő a hirlapokban olyatén értekezést a biztosításról, melyben a biztosító társulatok szabályai töről hegyről [hegyre] megtámadva s egyáltalán kárhóztatva ne lettek volan; mely úton-útféleni rosszallás (ügyszólván) egy általános elővéleménnyé vált elannyira: hogy szinte tartottam tőle, — és ez vala fentebb érintett aggodalmam oka, — mikép[p] a magyar társulat igazgatósága, magát amaz elővéleményen túlemelni nem bátorzkodván, csakugyan oly eltérő föltételeket alkotand, melyek a működési sikerét kockáztatták [volna], vagy éppen az intézet fenmaradását tették volna lehetetlenné.

„Az élet szentesíti a logikát.” — Ebből következtetve természetes, hogy a tisztán gyakorlat-alkotta törvények[nek] és rendszabályoknak legnagyobb ellenségei a merő theoreticusok.

Így vannak általán véve az emberek a biztosítási szabályokkal is. S ez nem csuda. — Vajmi csekély azoknak a száma, kik eddigelé kedvet éreztek vagy időt vettek volna, azokat egy kissé mélyebben s a gyakorlati oldalról vizsgálgatni; minélfogva bátran

állítható: hogy e téren, kivált honunkban, hol a politizálást szegre akasztva, csak nem régóta szoktunk egyebekkel is foglalkozni, — majdnem minden ember *theoreticus*; s mint ilyen, — ha valamely intézet szabályai kerültek szóba, legfeljebb egy felületes átfutás, vagy legtöbbször avatlanok vagy éppen roszakaratúak sugallata után, — természetesen az egyetemes biztosítási ügyre „feszítsd meg”-et kiáltott.

Távol van ugyan tőlem, akár az összes fenálló társulatok, akár külön azok bármelyikének szabályaira a tökély bélyegét ütni. Sőt minden tartózkodás nélkül kijelentem: mikép[p] a jobbakban is (mert nem valamennyi intézeté egyenlő) van sok olyan, mi sem az osztó igazsággal, sem a kölcsönösség elvével, de legkevesbé a méltányossággal meg nem egyeztethető.

Ámde, midőn ebbeli sújtó ítéletünket kimondjuk, ha igazságosak akarunk lenni, nem kárhoztatjuk föltétlenül azon szigorú *óvatosságot* sem, mely a társulatokat szabályaik alkotásában vezérlé; kivált, ha meggondoljuk: mikép[p] nagy részben maga a közönség — mintegy kényszeríté a társulatokat arra: hogy önérdekeiket megvédendő, amennyire csak lehet, a *szabályok formulázásával sáncolják* magokat körül.

Szükséges, hogy ezen állításom bővebben indokoltassék. Valami sajátos ellentétkép[p] tűnik föl az emberiség előhaladási procesussában azon tapasztalat, hogy amíg a technikában a tökéletesbülés az egyszerű felé közeledik, addig a bölcsélet körében, — például: a törvényhozás, törvénykezés és ezekből kifolyó intézkedésekben — a természetes igazság bonyolítására, szóval: a *complicatióra* törekvés vehető mindinkább észre.

Olvastam: hogy őseink, midőn mint nomád nép még Ázsia pusztáin laktak, a „szavatartóság”-ról elannyira ismereteseke valának, miszerint a szomszéd népek, ha „párducos apáinknak” buzogányos látogatásaikat visszaverni erőtlenek lévén, tőlük békét vagy fegyvernagyvást eszközölni kénytelenültek, tökéletesen beérték azzal: ha őseink *szóval* megígérték, hogy 10 vagy 15 évig (amennyire t. i. a béke kötendő vala) határukat át nem lépéndik. S ezen egyszerű fogadás irányában biztosítottabbnak érezték magokat az illető népek és fejedelmek, mint most a tractátusok, szent alliance-ok, congressusok és tudná isten, mi minden egyéb találmányai mellett a mai culminált diplomatiának! — Sőt azt is tudjuk: hogy ennekelőtte, míg az írás és olvasás nem volt annyira közös tudomány, mint most, a magánosok között előforduló mindennemű adásvevések, kölcsönzések és szerződések pusztá szóval történtek; de azért illetén *négyszemközt adott szó* erősebb biztosíték vala, mint a mostani mindenféle írásos kötvények, váltók, előjegyzések, fedezések, s több efféle terminológiái a jelenkori jurisprudentiának, melyek a bennök rejlő *mély* bölcsességnél fogva, meglehet ugyan fen[n]en dicsőítik mesteröket, — de mindemellett sem képesek meggátolni: hogy valamely úgynevezett „solidház” a hirtelen gazdagodás jelenleg nagyon is divatba jött módját (vulgo bukás) követve, egy szép reggelen, koldustarisznyát ne akasszon a jóhiszemű becsületes hitelezők nyakába.

A változások, vagy ha jobban tetszik „tökéletesbülés”, e szokott phásisán mentek át a biztosító-intézeti szabályok is, melyek kezdetben (miként minden, mit a tiszta elmélet teremt), egyszerűek, világosak és loyalisok valának. Ámde nem egy biztosítótársaság jutott tönkre, míg a biztosítási föltételek a „tökély” jelenlegi stádiumába vergődhettek. S a tapasztalat, mely időről azokat a sok „hátsóajtókat” és „körülsáncolásokat” szülé, sok százezrökbe került a fenálló társulatoknak; nem csuda hát, ha azokon mint (fogalmuk szerint) létezésök egyedüli életföltételén változtatni nem akarnak.

Az eddigieknek szükségkép[p]i előbocsátása után, elmondhatom most már, mennyiben kényszeríté maga a biztosító közönség társulatokat egyoldalú szabályaik alkotására?

Kezdetől fogva a biztosítótársulatok iránt, az érzelemnek vagy fogalomnak egy sajátos neme uralkodik általán véve a közönségben, mi tán úgy magyarázható meg legjobban, ha az olvasót a „*Csáky szalmája*”-féle ismeretes mondára emlékeztetem. De tán még találóbban jellemzi ezen állapotot egy igen lakonikus, de tökéletesen kimerítő utasítás, melyet bizonyos biztosítótársulat főnöke egy társulati becslőnek adott, midőn ezt legelső kárfölvételi útjára kiküldené: Uram (ugymond) a természet törvénye szerint minden ember becsületesnek tartandó mindaddig, míg az ellenkezőről meg nem győződünk, de én mégis arra figyelmeztetem önt, hogy a károk fölvételénél, amennyire csak lehet, *vigyzó és óvatos* legyen, mert Isten tudja honnan van, de *minket minden ember rá akar szedni*.

Nem vagyok ugyan hajlandó az igen practice látó főnök úr fentebbi sentenciájában a „minden” szót kivétel nélkül elfogadni, mindazáltal ama tulszigorú óvatosságot sem merném az igen tisztelt főnök úrnak emberiség elleni bűnül fölróni, mert a tapasztalás engem is meggyőzött arról: hogy a biztosító közönség kétféle saját nemű *elvszinezetre* oszlik, melynek külön-külön elemzése aligha mutatand föl olyatén eredményt, mi ama megrovást egészben igazolandná.

Ezen elemzést a következő fejezetre tartom fön[n].

II.

Vannak, mégpedig (fájdalom!) nem kevesen, kik (jobbára a már velők született hajlammal fogva) mindent, s így a biztosítási célt is, speculativ szempontból tekintve, már akkor, midőn valamely jószágot biztosításra földadnak, akkép[p] szabják meg értékét, hogy esetleges (vagy néha *nem is* esetleges) szerencsétlenség bekövetkeztével, a lehető legnagyobb hasznot merithessék a biztosításból. Szóval olyanok: kik eléggé lelketlenek a biztosítás üdvös célját nyereszkedés eszközévé aljasítva, önérdékükben kizsákmányolni. Tán nem egy van tisztelt olvasóim között, ki saját vidékén, egyszer-másszor nem tapasztalt volna olyasmit, mire az imént mondottak emlékeztetni fogják. S így nem mondtam semmi újat, legalább nem olyast, aminek mások is tanúi lehettek volna, s ne tudnák: mikép[p] az emberi társaság ily mētelyei ássák alá leginkább ama jótékony intézetek anyagi és erkölcsi életét is, mert a kártérítés címe alatt valamely intézettől csalárdul kiármányolt pénzszerzésekkel nemcsak vagyonában rongálják meg azt, hanem ártanak hírnevének is, minthogy a tulságosan és méltatlanul fizetett kártérítések nem kevésbé csonkítják egy társulat hitelét, mint a jogos kárköveteléseknél az illető feleken netalán elkövetett igazságtalan levonások; amennyiben az előbbi esetben bizalmatlanul fordul el minden becsületes ember oly intézettől, mely méltatlanokra, vagy ép[p]en bűnös célok elősegítésére engedi vagyonát, akár ügyetlen, akár gonosz kezelés által pazaroltatni. S e hitelvesztést növeli még azon aggályteljes állapot is, melyet ama *helytelen* kártérítés szemlélete szokott (különösen a nem biztosítottaknál) természetszerűleg előidézni: mindég attól kellettven félnök, hogy nem fog-e majd arról a *fölszigázott értékben* biztosított házról *esetleg* az egész falu porrá égni?

Hogy leginkább az ilyféle speculánsoktólí félelemből kényszerültek a társulatok szabályaikban az óvatosságot egész az egyoldalúsáig vinni, mondanom sem kell; de hogy helyes és célirányos-e ezen módja az óvatosságnak, arról majd később szölandok.

Előbb a megkezdett elemzést folytatva a biztosító közönségnek még egy másik, tán ép[p]en legnagyobb részéről kívánok említést tenni.

Ezek a polgári társaságnak (legalább hiedelem szerint) azon nagyobb osztályához tartoznak, kik, ha például pénzzel tele erszényt lelnek, azt legkisebb tétoházás nélkül szolgáltatják az igaz tulajdonosnak kezéhez; vagy ha valamit vásárolnak, s az eladó tévedésből a főlváltott bankjegyből egy 50-es helyett 100-ast ad ki, ezt minden további gondolkozás nélkül adják vissza a megtévedettnek; szóval olyanok, kik minden tekintetben megérdemlik a „*becsületes*” nevet. S mégis nem tudom: akadna-e közöttök sok olyan, ki azon esetben, ha biztosított jószága elégvén, s a társulati kiküldött tévedésből túlbecsülván a kárt, lelkiismeret-ellenes cselekedetnek tartaná-e a jog szerint őt nem illető fölösleget elfogadni? — Vagy, hogy még valószínűbben megtörténhet példát idézzünk: valakinek a fentemlítették közül elveri a jég zab-, kukorica- vagy búkköny-, szóval olyan termését, minek virágzás előtt nem árt a jégeső, sőt sok esetben még használ is. S a társulati becsló nem figyelvén e körülményre, vagy ép[p]en nem sejtván ahhoz, a színleges kárt teljes értékében kifizeti a biztosítottnak. Később azonban látván a gazda, hogy vetése tökéletesen helyreállott, s hogy a jég egy fillérnyi kárt sem okozott benne, fogja magát, elmegy a biztosítótársasághoz s imígy szól: „Uram! önök jégkárpótlás fejében nekem 1000 ft-ot fizettek; de miután jégverte vetéseim tökéletesen helyreállottak, ezen öszveg nem illet engem. — Imhol vegyék azt; visszahoztam.” Ismételve mondom: nem tudom, akadna-e sok ily lelkiismeretes ember; annyit azonban teljes bizonyossággal mondhatok, hogy a biztosítóintézeti évkönyvek eddigelő egyetlen ily csudaszerű példát sem tudtak fölmutatni, — noha nem egyszer láttuk, hogy a jégverte vetések idővel tökéletesen helyreállottak. Sőt magam valék tanúja egy alkalommal, midőn az intézet becslóje egy buzavetést (melyet a biztosított feliben elvertnek jelentett bé) megsejmlélvén, kijelenté: hogy semmi kár nincs benne. A biztosított pedig egész naivsággal megjegyzé reá: „hogy most ugyan nincsen már semmi kár a buzájában, de nem is most kellett volna az úrnak jönnie, hanem ennekelőtte két héttel, mikor a jég megverte, *akkor majd lett volna mit becsülnie.*”

És ezen emberséges atyánkfia, kiről teljesen meg vagyok győződve, mikép[p] soha életében felebarátjának egy árva fillérét sem kívánta, a biztosítótársulat irányában nemcsak nem állotta ebbeli hajlamát kitárni, hanem még őszintén neheztelt is, hogy miért úgy nem választá a társulat a becslésre az időt, hogy ő a *jégkár nélkül* is *jégkárpótlást* kapott volna.

Szükségesnek tartottam az eddig előadottakat elmondani, hogy megmutassam: mikép[p] általában véve a közönség nem táplálja a biztosítóintézetek iránt azon kegyeletet, mellyel különben nála minden jótékony intézet találkozni szokott; sőt rendszerint még csak olyan szerződő félnek sem tekinti, ki iránt a kölcsönös jogot és méltányosságot respectálni kell, hanem az egész biztosítási ügy leginkább csak szerencsejátékkép[p] nézetik, hol a főjátékosnak hibás húzását vagy vigyázatlan kiadását mindenki a maga előnyére igyekszik fölhasználni.

Ez így lévén, csudálni nem lehet, hogy a biztosítótársulatok saját érdekeik megóvását a biztosítási föltételekbe, mint szerintök, egyedüli biztos fegyverökbe vélik helyezhetni; és így örökké farkasszemet nézvén a közönséggel, soha sem támadhatott azon kölcsönös bizalom, mely a biztosítási eszme meghonosulásának egyedüli föltétele.

Meglehet, eme sajnos, hogy ne mondjam ellenszenves, erkölcsi állapot egyik szülőoka honunkban azon körülmény is: hogy az eddigi részvényes biztosítótársulatok idegenek lévén, már ennél fogva sem fogadtattak azon őszinte és bizalmas nemével az érzelemnek, mely a magyar embert saját hazai intézményeinek kegyeletében jellemzi, s

mellyel például az Első Magyar Általános Biztosító Társaság keletkezésének híre a közönség valamennyi rétegeiben üdvözlötett; minélfogva már magában ezen egy körülményben is, oly zálogát láthatni az Első Magyar Általános Biztosító Társaság sikerének, mely szerencsés jövődjére iránt pillanatig sem enged kétkedni.

Elmondva azonban az eddigiekben, legkevesebb tartózkodás és részrehajlás nélkül őszintén mindazokat, mik a létező „feszült állapot” okait nézetem szerint képezik, nyíltan kitértem abbéli meggyőződésemet is, miszerint a közönség s az eddigi társulatok között uralkodó bizalmatlanság *eredeti* forrásául a *biztosítás kezelésmódját* tekintem. S így a társulatok részéről a szabályok egyoldalúsításával követett rendszert sem méltányosnak, sem célirányosnak nem tarthatom; mert valamint egy részről idegenkedést szül az a közönségben, úgy más részről a történhető visszaélések ellen sem szolgál biztos gátul.

S itt látom már most helyén kijelenteni abbéli meggyőződésemet, miszerint, az Első Magyar Általános Biztosító Társulat jövődjének csilhatlan garantiáját ép[p]en abban látom: hogy az a „biztosítási föltételek” idomításában, gondosan kikerülve és kihagyva mindazt, mi bármi kételyt s így bizalmatlanságot ébreszthetne a közönségben, csupán azon lényeges elveket hagyá meg, melyek nélkül a működés sikere kockáztatott volna; amazok helyett pedig — mikint jól értesülve vagyok — magába az ügyintézésbe állított föl olyan elveket, melyek az igazgatóság józan tapintatának, de egyszersmind loyális érzelmeinek is becsületére válnak, t. i. a biztosítások elfogadásánál *szigorú óvatosság*, s a károk becsülésénél *méltányosság*. Vagyis, mikint a mindennapi életben jóra való magánemberek között lenni szokott: *szigorú alaku, becsületes fizetés*. Ez azon elv, mely az intézet iránt a méltányosság által a bizalmat, s a szigor által a hitelt alapítja és növeli.

Alkalmam lévén a gyakorlati téren ismerkedni meg a biztosítás körül eddigelő követni szokott eljárással, nem egyszer tapasztaltam: mikép[p] a fentemlített elvek ép[p]en megfordított iránybani alkalmazása okoz az intézeteknek nemcsak legtöbb izetlenséget, de lehető legtöbb kárt is. S a legfőbb hiba ott rejlik, hogy az intézetek, midőn valamely biztosítást elvállalnak, nem veszik figyelembe eme két igen-igen lényeges kérdést: „*kinek*” és „*mit*”? — hanem csak azon vannak, mi úton-módon lehessen *minél többet* biztosítani, s így *minél több jövedelemhez* jutni. Pedig a „soliditásról” alkotott szerény fogalmam szerint ezen kérdések lelkiismeretes alkalmazása és szigorú követése tekinthető a valódi „soliditás” legelső alaphájául, minthogy szükségkép[p] ez képezi a fenthivatkozott elvekre építendő eljárásnak egyedüli alapkövét is.

Ezen elveknek mikinti alkalmazása iránt a jövő fejezetben mondandom el véleményemet.

III.

Mielőtt az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnál a kezelés körében követendő elvek mikinti alkalmazása iránt véleményemet kimondanám, szükséges, hogy a többi intézeteknél jelenleg divatozó eljárásról is némi ismertetést adjak.

Az azoknál eljárás legvastagabb hibájakép[p] említeném meg ugyanis, hogy a biztosítások elfogadásakor nem nézik: „*kinek*” és „*mit*”? — hanem csupán csak a jövedelem növelésére fordítatják minden gond és figyelem.

Hogy ezen állításom valódiságáról mindenki meggyőződhessek, egyedül azon módot kell röviden elmondanom, mely szerint az ügynökök átlalán véve a biztosításokat fölvenni szokták.

Kívánjon például valaki tűz- vagy jégkár ellen biztosítani, és szabjon épületeinek vagy készleteinek bármily képtelen magasságú értéket, — avagy adja föl várandó búzatermését holdanként 20 köbölre, s jót állok, az 1500–2000 ügynök között kevés fog találatni, ki csak annyit is kérdene: hogy hát valószínű-e mégis, hogy egy hold földön 20 köböl búza megteremhessen? — annál kevésbé fogja a biztosítást keresőt arra figyelmeztetni, hogy hasztalan biztosítatja javait háromszoros értékben, mert a társulat kár esetén *csak a valódi* értéket térítendi meg.

Tudjuk, az emberek legnagyobb része nem olvassa a biztosítási föltételeket, és sok ha olvassa is, úgy értelmezi, amint értelmezni szereti. Különösen pedig a biztosítás leglényegeseb alapját tevő elvekre nézt vannak legkevesebben önmagokkal tisztában.

Akadtam már — mégpedig minden tekintetben igen művelt, értelmes, sőt igen tudományos emberre, ki, szó lévén a biztosítáról, egész határozottsággal mondá: mikép[p] ő legtermészetesb igazságnak azt tartja, hogy fizetessék ki kár esetén a biztosítottnak az *egész* összeg, melyet biztosított, s melytől a biztosítási díjat megfizette. — Mire egy másik tréfásan jegyzé meg: „Ha így lesz — mondván —, akkor én faluról falura járva megveszek minden 200 ft-os viskót, assecuráltatom [biztosítatom] *kétezerre*, — s aztán fölgyujtom; leszen-e [e]mellett csak öt év múlva is egy biztosítóintézet még az országban, nagyon kétlem; de hogy én leszek a leggazdagabb ember a birodalomban, azért felelek.” — Csakhamar belátva állítása képtelenségét amaz, akkép[p] magyarázkodék aztán: hogy hát természetesen ő is úgy érti, hogy csak a valódi érték téríttessék meg a károsnak. S midőn megmutatók neki, hogy az intézetek szabályaiban is *ép[p]en* az áll, megbékülve azokkal kijelenté: hogy hát „csakugyan jól van az ügy, amint van”.

Azért szőttem pedig ide e rövid párbeszédet, mert láthatni abból: hogy ha már a fölvilágosult embernek is magyarázatra van szüksége, hogy a biztosítás céljáról s a biztosítás körüli eljárásról tiszta fogalommal bírjon, mennyivel inkább kell arról a közönség azon számos tagjait fölvilágosítani, kik olvasni nem tudván, csakis a szóbeli megmagyarázás által nyerhettek a biztosításról tudományt.

Az ügynök tehát főfeladásának, sőt kötelességének tartsa, mindenekelőtt a biztosítást kereső egyéniségéről és személyes viszonyairól biztos és alapos ismeretet szerezni; s ha ezeknek kétsége a társaságra nézve a biztosítás elfogadását nem ajánlja, legjobb azt kereken elmellőzni.

Látom már egy némely mosolygó arcon e megjegyzést: jól van, csak utasítsa el a magyar társaság, majd elfogadják mások.

Tessék!

Vannak bizonyos fajta emberek, kiket körülbelül ugyanazon ösztön vonz a biztosításhoz, mely a cápákat a hajóhoz, — s kiket a magyar társaság *ép[p]en* úgy sajnálhat, ha nála nem biztosítanak, mint az a tengeri utas a cápák eltávozásán bánkodik, miután jelenlétök mindig arra emlékezteté, hogy csak az alkalmat lesik, melyben őt *fölhalhassák*.

Foglalja el, vagy tartsa meg hát az ilyen fajta feleket (vagy, mikint nevezik: *gute Kundschaften*), kinek kedve telik bennök; a magyar társaság éppen úgy nem vágyódik reájok, mint nem irigyl másoktól némely úgynevezett *igen tevékeny ügynököt* — (vulgo: „ein sehr thätiger Agent”) — sem, ki által 8–10 000 ft-nyi díjt veszen be ugyan

az illető társaság évenként, de ugyanannak révén 10–12 000 ft-nyi kárt kénytelen kifizetni.

Ebben ép[p]en annyi a köszönet, mint nyáron nagy szárazság idején a jégesőben. S én inkább kívánok a magyar társaságának oly ügynököket, kik csak egy pár száz ft-ot jövedelmeznek ugyan, de e jövedelmet aztán nem emésztik föl a kerületeikben történt tűzkárok.

Úgy hiszem, ezt mindenki igen természetesnek találandja, annál inkább csudálhatni hát, hogy a társaságok az ügynökök kinevezésében szigorúan nem ragaszkodnak e szemponthoz; holott pedig szem előtt fekszik egy élő példa, melyet az „*Első ausztriai társaság*” nyújt e részben.

E most nevezett intézetnek van a többi fen[n]álló társaságok között *legkevesebb ügynöke*; ez biztosít aránylag *legkevesebbet*, s mégis ez szokott egymásra *legnagyobb osztalékot* juttatni részvényeseinek.

Anomáliának tetszik tán emez állítás? Pedig igen természetes, ha tudjuk, hogy ugyanazon társaságnak szokott *legkevesebb kára is lenni*.

S mindez onnan van, mert ügynökeket, s ezek által biztosítottjait meg szokta válogatni; vagyis később egyik vagy másik helyen ügynököt *nem állítani*, mintsem olyant kinevezni, kiben a megkívántató tulajdonok [tulajdonságok] fel nem találtnak.

Másik, szinte [szintén] igen lényeges kötelessége az ügynöknek — mikint már fentebb érintém — a biztosítást-keresőket a biztosítás szellemével megismertetni, különösen pedig arra figyelmeztetni, hogy a biztosítandó javaknak csak *valódi értékét* vallják be, minthogy szerencsétlenség esetén *csakis a valódi kár* megtérítéséhez tarthatnak igényt.

De hát — kérdi tán valaki — miért nem teszik ezt az ügynökök; hiszen nem nagy fáradságból áll a maga helyén néhány jó szót elmondani?

Hja, uram! Mindenkinnek megvan a maga oka-foka; ezé pedig igen egyszerű.

Az ügynököknek az általok bevett biztosítási díjakból provisio [jutalék] jár: a tűzkáriaknál rendszerint 10, a jégnél pedig 5 %-töli; következésképp [p] *minél több díjt vesznek bé, annál több provisiót is kapnak*. — Ha tehát valaki a háza tetejét 1000 ft-ban kívánja biztosíttatni, s bár az illető ügynök tudná is, hogy az felét sem éri a bevallott öszvegnek, mégsem fogná arra figyelmeztetni, hogy a valódinál nagyobb értéket ne biztosítson, mivel a társaság úgysem fizetend a valóságos kármennyiségnél többet; hasonló *bölcs hallgatással* fogna szintűgy 1000 pos. [pozsonyi] mérő búzát biztosításra elfogadni, habár tudván tudná is, hogy mindössze sincs annyi *szántó földje* az illetőnek, mi a lehető legjobb termés esetében, a feladott mennyiségnek csak *felét* is megteremhetné. — S ez igen természetes. Mert ha hallgat, amott 1000, emitt pedig 2500 ft-nyi érték után járó díjtól húzand százalékot; ha pedig figyelmeztetné a feleket, tán csak felét kapná. Okosabb hát hallgatni! — Az igazgatóságok, köz- vagy főügynökségek, melyek a kötvényeket (*Polizze*) kiadják, jól látják a vidéki ügynökök illeténkép[p]i eljárását, de nagybölcsen *szembehunyva* nézik azt, szintazon arithmetikai igazságnál fogva: hogy 1000 forint után ép[p]en mégegyszer annyi díj kerül, mint 500-tól. Okosabb hát *nem látni*!

Ekkép[p] történnek a biztosítások.

Ha aztán az ily módon biztosított ház vagy gabonakészlet elég (és csudálatoskép[p]en többnyire az ily fölcsigázott értékben biztosított javakat szokta legsűrűbben érni a szerencsétlenség): akkor aztán kiküldetik a társulati felügyelő vagy megbízott a kár felbecsültetésére, lelkére köttetvén, hogy szigorú vizsgálatot tartson, mivel „*úgy látszik*, a dolog nem tiszta; mert hogy is érhetne egy rongy — falubeli —

nádtető 1000 pft-ot, vagy pedig: „alig képzelhető, hogy N. N. úrnak 100 mérő búzája teremhetett volna” sat. — Szóval, *kárpótlásra* kerülén sor, *láthatóvá* lesz minden, mi a biztosítás fölvételekor látszani nem *nem akaródzott*.

Ha aztán a kiküldött szigorú vizsgálatot tartván, úgy találja, hogy az elégett háztető legfeljebb is csak 500 ft-ot ért, tehát csupán felét a biztosított öszvegnek, — N. N. úrnak pedig mindöszve is csak 50 hold földje lévén búzával bevetve, holdankint 12, öszvesen pedig csupán 600 keresztje termett, s így 400 keresztel kevesebb, mint amennyit biztosított, — amannak megadja az 500 ft-ot, emennek pedig az állítólagos 1000 mérő helyett a valódiilag létezett 600 mérő búzának folyó árát. — S ekkor még szerencséről szólhat a káros, hogy ily loyalis társulatra akadt, s kárpótlási igényére nézt kereken el nem utasíttatik, aminthogy ezt a biztosítási föltételek értelmében a társaságnak tennie jogában állott volna.

Egyébiránt ily esetekben, akár a valódi kár fizetessék ki, akár pedig utasíttassék el a fél igényeitől, mindig magára a társaságra hárulnak vissza az illetén eljárásnak hátrányos következményei. Mert első esetben fünek-fának panasolja a biztosított, hogy nála 1000 ft-ból 500-at húzott le a társaság; bölcse elhallgatva persze, hogy csakis 500 ft-ot tón a kára, a közönség — miként tudjuk — nem vizsgálva a dolog valódi okát, sem mibenlétét, kész hitelt ad a vádnak. Így támadnak aztán azok a sűrű, s úton-útfélen hallható fölhányások a *lehúzásokról*, miket állítólag az intézetek a biztosítottakon elkövetni szoktak. — Másik pedig, vagyis mikor a biztosítási föltételek értelmében a kárpótlás megtagadtatik, rendszerint pörrel támadja meg az illető az intézetet, s bármerre düljön az ítélet, a közönség általán véve a társaság fölött törendi el a pálcát.

Ilyen esetek ássák aztán alá a társaságok iránt a közönségben a bizalmat, és szülik a biztosítástóli idegenkedést.

Föltárva ekkép[p] az olvasó előtt amaz esetek eredeti forrását, úgy hiszem, kézzelfoghatólag mutattam meg, mikép[p] a legkellemetlenebb következményű bajok és legtöbb károk a társaságokra nézt, a biztosítások elfogadása körül követni szokott könnyelmű s nem eléggé óvatos eljárásból származnak.

S ez az, mit a magyar biztosítótársaságnak a lehető leggondosabb elővigyázattal kerülnie kell, s mikint tudom, kerülni komoly szándéka is.

S valamint e szándék őszinteségében legkevésbé sem kétkedem, úgy meg vagyok győződve, mikép[p] annak kiviteléhez szükséges eszközöket és módokat az igazgatóság nem csak ismeri, de megszerezni akarja is, fogja is.

Bizonyítja ezt azon tette is, miszerint a „Biztosítási föltételek” 12-ik §-ában nem csak világosan mutatja meg példákkal a biztosítás legcélszerűbb módját, hanem — a mit eddigelő még egy társaság sem tón, — az „Alaprajzához” nyomtatott külön „Értelmezésben” magyarázza és világosítja a „Biztosítási föltételek” egyes szakaszait.

Szabadjon mindazáltal a jövő fejezetben nekem is elmondanom e részbeni véleményemet annyival inkább: mivel az érintett módok és eszközök nagy részben a társaság rendelkezési körén kívül esvén, igénytelen fölszólalással az azok megnyerésében, tán némileg kezére járandok az igazságnak.

IV.

Megmutatám előbbi fejezetemben, mikép[p] a legközelebbi s mellőzhetlen út, mely a közönség bizalmának megnyeréséhez vezet: *szigorú óvatosság a biztosítások elfogadásánál*; miből természetesen következik, hogy ezen elvnek gyakorlati valósítása

legnagyobb részt a társaság egyes vidéki ügynökeitől függ. Múlhatatlanul megkíváncsit tehát, hogy ezek becsületes, szilárd jellemű s a társaság nem ephemer, hanem tartós valódi javát szívőkön viselő férfiak legyenek. — A tapasztalás azonban azt mutatja, hogy az eddigi társaságok nemigen voltak e tekintetben válogatások, s legfeljebb csak azt nézték, hogy az ügynök vagyonállása az általa béveendő pénzekre nézve elégséges biztosítékul szolgáljon; noha más részről tagadni nem lehet, mikép[p] részint az eddigelő nálunk uralkodott előítéletek[nél] — de leginkább azon körülménynél fogva, hogy a társaságok üzleti és levelezési nyelve kizárólag *német* lévén, nem is lehetett tág térők a választásra, és csupán az úgynevezett kereskedelmi osztályra valának szorítva.

Távol van ugyan tőlem ezen osztálytól az érdemlett tiszteletet elvonni, sőt elismerve, mikép[p] nyílt üzletők[nél], de különösen szakképességöknél fogva leginkább ők hivatvák a biztosítási ügynökség sikeres vitelére, — ohajtom is, hogy a magyar társaság igyekezzék közölők — kivált nagyobb városokban — minél többeket ügynökökül megnyerni, — mi, nagyrészt sikerült is; azonban magok e testület azon tagjai, kiket a kereskedő nevezett *valósággal* megillet, sem vonhatják kétségbe, hogy a faluhelyeken bankárkodó pipakupecsek és pálnikás-boltosok nem ép[p]en azon egyéniségek, melyekben a fentemlített ügynöki kellékeket valami nagyon könnyű dolog lenne föltalálni. S mégis ilyenekből áll a biztosítási ügynökök igen nagy része. Aki ebben kételkedik, nézzen szét a falukon, kivált Felső-Magyarországon, — s a pálnikásbódék ajtajáról lefüggő cégtáblák meggyőzendik állításom valóságáról.

A magyar társaság e tekintetben is kitűnőleg szerencsés előnnyel bír; mert míg a többi társaságok 10–20 éves működési idő alatt, kiküldöttjeiknek e célból költséges utaztatásuk és ígéreteik mellett, alig valának képesek egész Magyar- és Erdélyországon még *válogatás nélkül* is külön-külön 3–400 ügynököt szerezni, addig a hazai hírlapoknak egyetlen fölhívására mintegy lábdobbantásra érkeztek a magyar társaság igazgatóságához a haza minden részeiből s minden osztályaiból följánlások, úgy: hogy az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak jelenig (anélkül, hogy fáradozott s költséget volt) *csupán* Magyarországon mintegy 600 ügynöke van már, mégpedig: *földbirtokosok, kereskedők, jegyzők, gyógyszerészek, gazdatisztek, néptanítók, postamesterek és ügyvédek*, — egyáltalán mind oly érdemteljes férfiak, kikben a társaság egyelőre is szerencsés jövődjének láthatja szilárd alapját.

Szóval: a magyar társaság azon igen kedvező helyzetben van, hogy az ügynöki állomások betöltésénél a legalkalmasabb egyének közül választhatja ki a legalkalmasabakat — mert amennyiben még több helyeken kellend ügynökségeket fölláltania, nem képzelhető olyan magyar ember, ki, ha azzal megkínáltatik s magában képességet érez, azt a legszívesb készséggel el ne vállalja; s így könnyű leend ilyen ügynökök által a biztosítások fölvételénél szükségkép[p] követendő lelkiismeretes szigor életbe léptetni és folytonosan fentartani.

Elérve leendvén ekkép[p] meggyőződésem szerint a legelső és legbiztosabb mód, kiirhatatlanul meggyökeresíteni a közönségben azon ritka bizodalmat, mellyel ez az „Első magyar általános biztosító intézet” keletkeztét fogadá, — szükség még szólanunk az említettem másik elv mikénti alkalmaztatásáról is, *t. i. a károk becslésénél követendő méltányosságról*.

Említettem már, hogy valamint semmivel sem képes egy biztosító társaság annyira megnyerni a közönség bizalmát, mint ha a kármentesítést igazságosan és loyálisan teljesíti, úgy ellentézőleg semmi sem öli el a bizalmat oly könnyen, mint midőn a károk kifizetésénél szűkkeblűséget, méltatlan levonásokat és kielégítési késedelmeskedést tapasztal az ember. S előadtuk a módot is, mellyel ezen, a társaságokra legkárosabban

ható izetlenségek megelőzhető, *t. i. lelkiismeretes és szilárd jellemű ügynökök alkalmazása által.*

Vannak azonban a biztosítótársaságok körében olyan tisztai állomások is, melyeknek célszerű betöltése még sokkal több gondot és óvatosságot követel, mint az ügynökségké.

Ezek a *felügyelői állomások.*

Hogy pedig fontosságukról az olvasónak fogalma lehessen, elmondom röviden a felügyelő teendőit.

A felügyelő, mint a társaság törvényes meghatalmazottja, képviseli a számára kijelölt körben a társaságot; ő állítja föl az ügynököket, vizsgálja és ellenőrzi azok működését, s úgy kívántatván, hivataluktól felfüggesztheti [öket], végre pedig ő *becsülteti föl és számitja ki* (liquidálja) a károkat.

Ezen utóbbi föladatát oly nagyon jelentékenynek ismerem, hogy nem leend fölösleg annak gyakorlati módját megismertetni az olvasóval.

Midőn például valamely biztosított ház vagy épület leég, az erről vett tudósítás után azonnal kiküldetik a felügyelő a kárfölvételre. Megérkezvén a helyszínen, legelsőbb is egy hiteles ács mestert vesz magához, s fölszólítja a károst, hogy (ha tetszik) saját részéről is válasszon egyet, s ekkor a két szakértő együtt (ha pedig nem választana, úgy a felügyelőé egymaga) készíti el az újraépítés költségvetését; aminek alapján aztán a felügyelő a kárt kiszámítja, s e *kiszámítás eredménye* teszi aztán a *kárpótlási összevet*. Egészen más eljárás van a *gabona- és takarmánykészletek* kárbecslésénél.

Itt a felügyelő teljesen függetlenül, úgyszólván önhatalmulag működik; mi annyival figyelemre méltóbb, hogy a tűzkárbecslések neme[i] között, ép[p]len ez a legkényesebb természetű. Épületnél kiszámítja az ács mester egy újon-készítendő tetőnek költségvetését, miből levonandó az elavulási százalék, s kész a valódi kárösszeg.

De nem így áll a dolog, midőn például egy *porráégett* búzaasztagot vagy szénakazalt kell fölbecsültetni.

Ezen esetben a felügyelőnek mindenekelőtt az elégett asztag helyiségéről s kiterjedéséről kell pontos tudomást szereznie; továbbá gazdasági naplókból (ha ilyenek vezettek), vagy az aratók, nyomtatók s illetőleg gyűjtőknek — hol a körülmények úgy kívánják, törvényszerűleg is kiveendő — előadásaikból, az elégett keresztek vagy vontatók *menyiségét és minőségét* konstatíroznia. Szóval: tisztára kinyomozandó a valódi kárösszeg. Ennek kieszközlése pedig egyedül a felügyelő *tapintatából*, miszerint a körülményeket kiismerje, s mindenekfölött *becsületességétől* függ.

Jégkároknál pedig, azon községből vagy vidékből, hol a kár történt, egy értelmes és becsületes mezei gazdát választva, ez által becsülteti föl a kárt, s ennek becslése nyomán készíti el a kárfölszámítást.

E rövid vázlatból is következtetheti az olvasó, mily tág tér van szükségkép[p] a felügyelőnek hagyva, úgy a társaság, mint a biztosítottak *javára* vagy *kárára* működhetni; s ki hogy föladatát kellően betölthesse, ismernie kell az embereket, nép- és hely-szokásokat; jártasnak kell lennie a törvénykezésben és mezei gazdaságban, — de mindenek fölött megkivántatik: *hogy szeplőtelen becsületességű és szilárd jellemű férfiú legyen.*

Az a vidéki biztosító nemigen tudja, kik a Pesten székelő igazgatóság tagjai; ő csak az ügynököt ismeri, kinél biztosított, s ha kára esik: a *felügyelőt*, kivel közvetlen dolga volt, mert ez becsültette föl kárát. Erről von aztán következtetést magára a társaságra, ama közmondás szerint „amilyen a gazda, olyan a cseléde”. — Ezen állomás betöltése tehát legnagyobb elővigyázatot és óvatosságot parancsol; mert a felügyelő kezeibe van

legnagyobb részt letéve a társaság hitele, becsülete s ezekkel együtt vagyona is. Vagyis, néhány szóba vonva össze az eddig mondottakat: a biztosítótársaságok iránti bizalmat az ügynökök, de különösen az úgynevezett *utazók* (Reisender) ásták alá leginkább, s ártottak erkölcsileg és anyagilag az intézeteknek legtöbbet. — Mentségül szolgál azonban, hogy a zrinyidolmányos magyar ember, az egy évtized előtt uralkodott fogalmak mellett, még meg is nehezített volna, ha őt valamelyik társaság ily állomással megkínálni merészkedik, s így választásuk vajmi szűk körre vala szorítva.

Ellenben a magyar társaság valamint az ügynökök, úgy a felügyelők választására nézve is azon kedvező helyzetben van, mit a francia „embarras de richesse”-nek nevez, a magyar ember pedig akkép fejezi ki: hogy „nagy módja van a válogatásban”. — Ha tehát nem csupa arra való egyének alkalmaztatnak, az sem a választhatók, sem pedig a körülmények, hanem egyesegyedül az igazgatóság hibája lenne.

Azonban teljes megnyugvásul szolgálhat e részben az igazgatósági tagok ismert egyénisége, gyakorlati tapasztalatuk: azon úgyszeretet tanúsító szigorú óvatosság, mely az igazgatóság eddigi eljárásában is tapasztalható.

V.

Miután úgy a módokat, mint különösen főtényezőket, melyek a biztosítóintézetek sorsára legtöbb befolyással vannak, megismertettem volna, kiemelve e részben amaz előnyöket, melyek az Első Magyar Általános Biztosító Társaság szerencsés jövődjének zálogaiként tekinthetők, szólanom kell még azon mozgerőről is, mely mikint testet a lélek, úgy élteti szelleme az intézet működő gépezetét, s hat ébresztőleg vagy lankasztólag egyes cselekvő alkatrészeire. Értjük: a *vezénylő-igazgatói* állomást.

Midőn ama gyászos emlékü vihar hazánkon átkavargott, pusztító hatalmával lesodorva a magyart az egyetlen térről, melyen századok óta hazája fen[n]tartásán és emelkedésén közreműködni megszokott, azon általános zsibbadságba merült fajunk, melyet egy jobb jövő iránti kétségbeesés szokott szülni. S azon kevesek sorában, kiknek kebléből a hazafiúi tettvágy tüzet nem vala képes kioltani a csüggedés fagyos keze, — állott egy ifjú ember is elvonultan, szerényen, nem ismerve senki által; — de mikint ama kevesek, ő is legalább egy talpalatnyi földet keresve, hol tettvágyának némi tért lelhessen [foglalnia]. S miután emlékezetével végigmenve a multakon, s mérlegelve a jelent, meggyőződött volna: hogy a magyarnak az európai nemzetcsaládban csak úgy lehet fen[n]maradása, ha az idő kíváncsihoz alkalmazkodva azon cselekvési mezőre lép, melyen más népek már századoktól óta haladnak, szemébe tűnt ama roppant tér, mely honunkban a vállalkozói szellem hiánya miatt még meddőn hever, vagy ép[p]en — ami még leverőbb — idegeneknek szolgál nyereszkesedési forrásul; s elszomorodva számlálgatá amaz óriási őszveget, melyek (többi között) a honunkban működő öt rendbeli biztosítóintézet útján mint megannyi csatornákon kifolynak, anélkül: hogy legalább a biztosítás eszméjének közelterjedése által nyerne a nemzet némi erkölcsi kárpótlást; és elgondolta: mennyi pénz maradhatna itthonn! — és mily áldást árasztaná, ha a hazában egy nagyobbserű *biztosítóintézet* léteznék.

S e gondolat határozattá vált lelkében.

Hangyaszorgalommal gyűjté éveken által e tisztán gyakorlati szakmában az ismereteket és adatokat, melyek kedvenc eszméjének valószínűsítéséhez szükségesek valának. S midőn együtt volt minden, s készen a terv, elindult fölkeresni a *kivitel embereit* azon osztály között, melynek létele nemzetünk ezredéves multjával válhatatlan

kapcsolatban állván, valamint földadata volt hajdan fajunk önfén[n]tartási véres harcaiban a vezéri zászlót lobogtatni, úgy most, a jelenkor küzdelmi téréen is, hol ipar, tudomány és kitartás képezik a csatározó elemeket, hivatva van — mikint Albion aristokrátiája, a haladás élére állni, ha t. i. honával együtt oly nagy és dicső kíván lenni, mint amaz; vagy elvonulva a cselekvés térééről elenyészni nem akar, mikint elenyészett más népek aristokrátiája, mely a kornak intőszavát meg nem értve, önkényt sodortatá el magát a megsemmisülés örvényébe.

S nem csalta meg hiedelme.

Alig terjeszté tervét ama férfiak elé, kiket a magyar társaság alapítóiként ismer a haza, azonnal lelkesen karolák föl azt, s nem nyugodtak mindaddig, míg „testté nem lőn az ige”!

Igy keletkezett az Első Magyar Általános Biztosító Társaság.

S ama férfiú, kinek elméjében legelőbb fogamzott meg a szikra, s ki nélkül aligha lett volna — legalább egyhamar Magyarországon ily nagyszerű biztosítóintézet: *Lévai H.* [Henrik] úr, a társaság vezénylő igazgatója.

Én pedig, közvetlen ismerve *Lévai* úr szakképzettségét, bátran állíthatom, hogy nem tudok kivüle Magyarországon ez idő szerint egyetlen embert, ki mindazon kellékekkel bírma, melyek egy magyar biztosító társaság vezényletéhez múlhatlanul megkívántatnak.

Midőn tehát a társaság *Lévai* urat vezénylő igazgatóul megválasztá, nemcsak az érdemnek adózott méltó megismeréssel, hanem egzsersmind oly kezekbe tette le a működés kormányát, melyek legtöbb képességgel bírnak a magyar intézet ügyét az ohajtott révparthoz vezérelni.

Végre a magyar biztosítótársaság születésekor fölmerülő annyi örvendetes előjelekre a folyó évi [1858.] február 17-én tartott végmegalakulási közgyűlés tevő föl a koronát, *elnökül: Lónyay Menyhért* urat, *alelnökül* pedig *Hajós József* urat választván meg.

Lónyay Menyhért úr pénzügytudományi képzettsége annyira ismeretes a hazában, hogy a társaság ezen választása a legszerencsésebbnek nevezhető. Szintoly dicséretes tapintatra mutat *Hajós József* úr választatása is, ki pesti takarékpénztári igazgatói szakismereténél fogva is hivatva van alelnöki tisztét a társaság javára sikerdúsan betölteni.

Ily kedvező körülmények között, s tekintetbe véve még azt is, hogy valamennyi koronaországban oly tekintélyes *cégek* (milyen például Austriában a *Stametz H. J.* ház) vállalak a közügynökségeket, melyektől ott is a legkedvezőbb eredmény várható, — arra, hogy e vállalat lehető legszerencsésb jövőt érjen, nem kell más, minthogy a Mindenható oly csapásoktól óvja meg, melyek természetöknél fogva vagy az intézet működését gátolnák, mint például a szomorú emlékü 1848-diki zavarok; avagy oly szerencsétlen tűzvész venné a társaság alaptőkéjét igénybe, minő Hamburg leégése volt, — noha ekkor is nem a közönségre, hanem csak magokra az illető társaságokra hárult és hárulna a csapások súlya, amennyiben t. i. 1848-ban a részvényeseknek *osztalék nem jutott*; a hamburgi tűzvész következtén pedig az annál legtetemesben érdekelt társaságok kénytelenek valának egy második részletfizetést teljesíteni. S *negyven* éven által ez volt az egyetlen eset, mely a társaság alakulásakor befizetett részleten felül, újabb részletfizetést tőn szükségessé. *Negyven* év alatt tehát egyetlen eset; s ekkor is egy nagyszerű tengerparti városnak kellett, merőben fából épült házaival, s világkereskedelmi roppant áru-rakhelyeivel talpig porrá égni, hogy amaz egyetlen példa bekövetkezhessék.

Vannak ugyan, kik attól tartanak, hogy majd a többi biztosító társaságok, különösen a honunkban működő triesztiek, mindent el fognak követni, a magyar társaság

megbuktatására; leszállítva például a biztosítási díjakat olyannyira, hova ez őket vagy nem követheti, s ekkor az olcsóbb díjak után menő közönség cserben hagyandja, — vagy pedig követni fogja őket, de a versenyt ki nem állhatva velők, hovahamarább kimerítendi alaperejét, — s elenyészend, mikint már fájdalom, nem egy magyar vállalat lön az enyészet — de méginkább az ármány áldozata.

De ezen aggodalmat egyáltalán nem osztom.

Nem osztom pedig azért, mert fölteszek az említett társaságok vezénylőiről annyi eszélyességet, hogy olyan kétélű fegyverrel, mely igen valószínűleg elvégre is önmagok ellen forduland — sorompóba lépni nem fognak; s ha tennék is, egy csöppet sem féltém a magyar társaság sorsát, mert annak támasza azon hazafiúi páratlan közérzületben gyökerezik, mellyel azt a magyar nép ép[p]en most, midőn a jelenlegi pénzválság megrendíté, — valódi osztatlan lelkesedéssel karolá föl, s dacára bizonyos lehangelő hírkeringéseknek, mondhatni csudaszerű bizalommal hozá létre. — Nem féltém továbbá: mert a magyar nép veleszületett józan értelmiségénél s ép tapintatánál fogva nagyon jól tudja, mennyit adjon az afféle *szédelgési fogásokra*; s a legközelebbi [legújabb] példák megtanították, hogy mit tartson az olyan üzlet hiteléről, mely nyakra-főre potom áron vesztegeti áruit, csak hogy *mihamarabb juthasson pénzhöz*.

Tisztelem én, sőt szükségesnek tartva óhajtom is — valamint mindenben, úgy a biztosítási téren is a szabad versenyt, mely *biztos számítás*on alapulva leghatalmasabb megtörője az egyedárusságnak; de amennyire óhajtható az, annyira gyűlöletes a szédelgés és házaló nyegleség, melynek vagy az a célja, hogy magáról még némi ephemer életet hazudjon, vagy egy új vetélytársat, ki most lépett a természetes versenyterre, csak azért törekszik megbuktatni, hogy továbbra is egyedül maradván az egyedárusság téren, kénye-kedve szerint zsákmányolhassa ki a közönséget.

Nem hiszem tehát, legalább hinni nem szeretném, hogy a biztosítótársaságok amaz ép[p]en oly veszélyes, mint nemtelen fegyverrel támadhassák meg hazai intézetünket. Ámde ha ilyesmire vetemednének is, meg vagyok győződve: a magyar társaság az ekkép[p] eléje dobott keztyűt föl nem veszi; nem azért, mintha nem bírna elegendő erővel az ilynemű megtámadtatásokat diadalmasan visszaverni, — hiszen, az Első Ausztriai Biztosító Társaságon kívül, egyik sem kezdette meg működését oly nagyszerű törzstőkével mint a mienk — hanem mert az afféle szédelgési tüzekedés nem csak nem illenék a magyar társaság méltóságához, hanem mélyen sértené azon önértetet is, mely e vállalat fölkarolásában a nemzet részről oly dicsően nyilatkozott.

VI.

Szabadjon az előbbi fejezetben mondottak folytán a biztosítótársaságokhoz egy őszinte szót intéznem!

Én ugyan az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak a lehető legjobb sikert óhajtom és reménylem is, ámde ez óhajtásom nem annyira a részvényesek osztalékára, mint inkább azon közhasznúságra vonatkozik, mely — hiedelmem szerint — e vállalat fölvirágzásából a nemzetre áradand; s mert meg vagyok győződve, mikép[p] a magyar társaság van hivatva a biztosítás eszméjét nálunk meghonosítani és általánossá tenni.

Nem pusztá szóvirágkép[p] említém tehát az őszinteséget; mert ha csupán a részvényesek érdeke és nem egy magasb cél indít vala a biztosítási téren gyűjtött tapasztalataim leírására, úgy szerény javaslatomat közvetlen a magyar társaság igazgatóságának adtam volna: de én ezzel a nyilvánosság elé kívántam lépni azért: hogy,

ha valami jó és elfogadható van benne, azt a biztosítási eszme érdekében, valamint a magyar, úgy a többi társaság is saját céljára fordíthassa.

- Fogadják önök uraim a magyar társaságot harag és gyűlölet nélkül rokon indulattal, mint most született testvért, kinek, midőn Isten szép világába lép, nincs más kívánsága, mint hogy önök mellett, szülőföldén, *saját* honában — ő is élhessen, munkálkodhassék oly irányban, mely önöknek rövidséget nem okozva, az egyetemes jólétre áldást hozand. — Hiszen Magyarországon — hol az épületeknek csak 8 %-töli része van ez idő szerint tűzkár ellen biztosítva, a jégkárbiztosítás pedig úgyszólván még nem is létezik, — oly roppant parlag mezeje van még a biztosításnak, hogy azon kényelmesen megfér és elég tennivalót találhat mindegyik.

Ne kívánjanak hát ártani zsenge intézetünknek; s gondolják meg, hogy „minden hatás vis[s]zhatást szül”; és ne feledjék különösen, hogy a magyar nép, mely nem haragszik önökre, ez intézetet saját szülötteként szereti; — pedig a magyar ember a mily forrón tud szeretni, ép[p]len oly nagyon tudja meggyűlölni azt, ki szerelme tárgyát bántja. Végre a magyar intézetnek még egy hatalmas pártfogójára s mondhatni egyik teremtőjére figyelmeztetem önöket, ki amilyen gyöngéd érzélemmel ápolja kedvencét, ép[p]len olyan hathatósan tudja majd meg is védni — ha kell; s ez: a *magyar hírlapi sajtó!*

Befejezésül még néhány szóm van a magyar közönséghez!

Midőn honunk jelesbjei közül többen, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság alakítására határozta magokat, távol sem az egyéni nyervágy vezérelte lépteiket, hanem mindenkifőlött azon magasb célból indultak ki, miszerint e hazai intézet által, az olyannyira elhanyagolt biztosítási ügy népszerűvé válva, a közelismerés és méltánylat azon polcára emelkedjék, honnan jótéteményei hazaszerte eláradva, minden egyes honpolgárnak alkalma legyen magát a biztosítás áldásaiban minél könnyebb szerével részeltetheti.

Azonban nevetséges lenne ebből most már azt következtetni: hogy a magyar társaság — csak azért mert magyar, *ingyen* vagy legalább is az ingyenhez hasonló olcsó áron tartozzék biztosítani!

Elmondottam már fentebb, mikép[p] a magyar társaságnak holmi szédelgő merényletekbe vágnia nem lehet, nem szabad; tiltja ezt a részvényesek vagyona iránt tartozó becsületes és okos kezelés, de tiltja azon *tiszteletteltjes állás* is, melyet a társaság a hazi közvéleményben elfoglalt, s mely meg nem engedi, hogy mint most született legifjabb testvér, a biztosítási díjak rögtön s *módtalan* leszállítsával ép[p]len maga provokálja a többi társaságokat azon, hozzája nem illő térre, melyen — mikint már indoklám, — másokat sem szabad követnie, annál kevésbé hát a kihívási keztyűt oda dobnia.

A magyar társaság mindenesetre kitűzött céljának megfelelőleg, valamint hasonló díjak mellett a többieknél *kedvezőbb* feltételeket nyújt máris, úgy rövid időn kétségkívül a biztosítás olcsóbságát fogja eszközölni. Ámde a szabad verseny valódi fogalma szerint nem holmi szédelgési merényletek idézhetik azt elő, hanem a közönség *csődületéből* kell önkényt következni a díjak fokozatos alábbszállásának azon arány szerint, melyben a részvét a társaság ügye iránt növekedik. És ez természetes. Mert minél nagyobb lesz a biztosítottak száma, annál olcsóbbért biztosíthat majd a társaság is, úgy: hogy, ha mindenki, vagy legalább a nagyobb rész biztosíttatná javait, 2–3000 pft-nyi értéknek a biztosítása alig kerülne néhány krajcárba.

Szóval: az Első Magyar Általános Biztosító Társaság életbe lépén léptetve, mostmár csupán s egyedül a közönség részvététől függ: hogy mielőbb és minél nagyobb mértékben oszthassa szerte jótéteményeit.

Rajtunk áll megmutatni, ama *vészkárogások* dacára, melyek vállalatunknak már születése előtt halálát hirdették, hogy valamint létrejövetele meghazudtolá jóslatukat, akkép[p] fogja működési sikere és fölvirágozása megcáfolni eme rágalmat is: „hogy minden magyar vállalatnak elbukás a sorsa”. — Mert habár sajnosan kell is bevallanunk, mikép[p] a magyarnak eddigelé sok szép és nemes törekvése buktattatott meg, de az *egykori és mostani* viszonyok között csak a *tudatlanság* vagy *rosszakarat* nem tud különbséget tenni. Akkori időben a politikai pártok átvivék magokkal a szenvedélyt és gyűlölséget a *socialis* térre is. Ha az egyik rész fogott valamely közhasznú vállalathoz, nemcsak nem járult hozzá a másik, hanem, hogy megmutassa, mikép[p] nélküle nem képes kivinni s fenntartani tervét amaz, minden úton s módon annak megrontásán dolgozott, — és viszont. Szóval, *alant* nem volt *egyetértés*, *felülről* pedig hiányzott azon ébresztő és *támogató befolyás*, mely nélkül alig lehet a társulati téren valamely nagyobb szerű eredményhöz jutni; s így nem csuda, hogy több vállalatunk dugába dőlt.

Egészen másképp[p] áll azonban a magyar biztosítótársaság sorsa.

Ezt nem tépi a pártszenvedély meghasonlási dühe *alant*, s nem kíséré *hideg közönbösség fenn*.

Ha valaki ezen vállalat iránt a nemzetben nyilvánuló osztatlan lelkesedést látni nem tudja, olvassa végig — a mult időkre vonatkozólag némi hasonlítgatással, — az *alapítók és részvényesek névsorát*, s tekintse azon *jóakarátú*, mondhatni *előzékeny készséget*, melyben a magas kormánynál e vállalat kezdettől fogva részesülni szerencsés vala, — szóval: nézzen némi figyelmes combinációval maga körül, s örömmel tapasztalandja, hogy azon érzelmek és viszonyok, melyek miatt sok magyar vállalatnak meg kelle buknia — nem léteznek többé, s hogy ennél fogva biztosító intézetünk sikeres jövődjé iránt kétkedésre legparányibb okot sem szolgáltatnak a körülmények.

Nincs tehát egyéb szükség, minthogy a lelkesedést, mellyel a magyar társaság a nemzet részéről fogadtatott, *tettleges pártolás* és *kitartás* kövesse működésében. És szünnék meg különösen ama szerencsétlen tévfogalom, mely — mikint jelen értekezésem folyamában kiderítém, — a biztosítóintézetek iránt közöttünk uralkodik: és váltsa föl minden magyar kebelben azon hő *kegyelet*, mellyel a magyar ember saját nemzeti intézményein csüggni szokott. Ne csak a részvényesek, sőt ne is a biztosítottak csupán, hanem tekintse azt *mindegyik* honpolgár *sajátja* gyanánt — és védje — ha kell!

Szükségtelen hosszasan fejtegetnünk, hogy e részben legtöbbet tehetnek: a *község-elöljárók*, s a polgártársaik bizalmát bíró *magánosok*, — de legesleg többet a *lelkész urak*.

Mikint Isten igéjének, úgy az emberek földi jólétét eszközölő erkölcsi tanoknak is, leghatalmasabb terjesztője: az *egyházi szószék*.

Tudjuk, mikép[p] a nyomor legveszedelmesb kísértője a kétségbeesett léleknek; mert a sors csapásai által, önbűne nélkül lesújtott szenvedő legkönnyebben veszti el az isteni gondviselés iránti *hitét*.

Pedig mennyi nyomor, mennyi ínség lenne elhárítva, s hány száz meg ezer ember a kétségbeesés-szülte lelki kárhóztától évenként megmentve, ha a biztosítás jótéteményeit kivétel nélkül venné igénybe *minden* honpolgár!

Uraim! Lelkiatyák! Önök kezében van a mód e boldog állapot mielőbbi megalkotására legsikeresebben működhetni. S mi, önök vallásosságába és hazafiúi érzelmeikbe vetett erős hiedelmünknel fogva pillanatig sem kétkedünk, hogy jelen

fölvívásunk nem fog a „pusztában kiáltónak szavakint elhangzani”, s buzgón teljesítendik ama szent és nemes föladatukat, melyre Isten és ember iránti kötelesség által egyaránt hivatvák!

Elmondtam eszerint mindent, mit a biztosítási ügy megismertetésére és célszerű terjesztésére nézve — a gyakorlati téren gyűjtött csekély tapasztalásom tudnom adott; s tán lesznek olvasóim között, kikben hazai vállalatunk iránt alapos bizalmat, s általán a biztosítás eszméje iránt rokonszenvet kitölteni szerencsés levén, javaik biztosítására elhatározzák magokat; de eddig előadásomból nem tanulhatták meg azon *gyakorlati módot*, mely szerint a biztosítás történik.

Volt ugyan alkalmam a „Pesti Napló” mult évi folyamában ily cím alatt: „*Mikép kell biztosítani tűzkárok ellen?*” az e nemű biztosítás gyakorlati módját megismertetni; mely értekezésemet jónak látta István Bácsi ez idei naptárába föl is venni. A jégkár elleni biztosítás gyakorlati eljárásáról pedig a „Vasárnapi Újság” mult évi május 4-iki [11-i] számban jelent meg egy rövid ismertető.¹ De minthogy amaz útmutatókat alkalmasint nem olvasták mindazok, kiknek jelen munkácskám kezökhöz jutand; — azután meg mi türés-tagadás [csűrös-csavarás!], a keleti természetű magyar embernek nem ép[p]en gyöngéje [erőssége!] a kérdezősködési vágy, úgy hogy ha nem tudja a módját, készebb nem biztosítani inkább, mintsem hogy ő avégett elmenjen oda az ügynökhöz *kérdezősködni*; amit ugyan közbevetőleg mondva nem helyesen tesz, mert a magyar biztosítótársaság *ügynökei* igen szíves *készséggel szolgálnak* mindenkinek fölvilágosítással, annyival inkább: mert a társaságtól vett utasításaikban *szigorú kötelességökül* van téve a biztosítást keresőket mindazon *előnyökről*, melyek reájok nézve a biztosítandó tárgyak *valódi* értékének föladásából hárulnak, őszintén fölvilágosítani; szóval: a feleket mindazon körülmények követésére vagy illetőleg elkerülésére figyelmeztetni, melyek a biztosítás módjánál fogva javukra szolgálnak, vagy ellenkezőleg, érdekek megrövidítését okoznák. Azok számára tehát, kik a biztosítás gyakorlati módját nem tudván, azzal megismerkedni kívánnak, álljon itt, eddigi előadásomhoz *függelékül* a *Biztosítási kalauz*.

¹ Jégverés. Vasárnapi Újság, 1856. május 11. — R. J.

Biztosítási kalauz

Biztosíthatjuk javainkat:

- a) tűz-,
- b) szárazon s vizeni szállítmány és
- c) jégkárok veszélye ellen.

Vegyük sorjába.

A tűzkár elleni biztosítás kiterjed *ingó és ingatlan* javakra. Kivévék: a legnagyobb mértékben tűzveszélyes tárgyak, ú. m. löportárok, kátrányfőződéek s több ezekhez hasonlóknak.

Lássuk, mikép[p] történik az ingatlanok biztosítása.

Lakházat például többfélelép[p] lehet biztosítani, t. i. vagy csupán a

- a) *tetőzet értéke*, vagy ezzel
- b) *az összes eléghető részek is*; vagy ezeken kívül
- c) *a falak megrongálása*, vagy maga

d) *az egész fölszíni falazat*, szóval az alapépítmény és pincék kivételével az *egész épület értéke* is biztosítható.

Szilárdabb alkotású épületeknél csak a tetőzet értékét szokás biztosítani; de ahol a beégéstől lehet tartani, ott a tetőzeten kívül tanácsos az eléghető részek, ú. m. a mennyezet, padolat, ajtók, ablakok sat. biztosítása is.

S miután tapasztalható, hogy égés alkalmával a tűzfalak s kémények igen gyakran ledőlnek; a párkányzat, vakolat, szóval, a falak *külszíne* pedig részint a tűz, részint az oltás által megrongáltatik, ezeknek helyreállítási értékét is célszerű biztosítani. Sőt pusztai s tanyai épületeknél nem árt a falakat is biztosítani. Nem lévén ugyanis ily helyeken oltóeszközök, de még oltók sem, tudnivaló, hogy a tűz addig tart, amíg emészteni valót talál; különösen *szalma-, gyékény- vagy nádfödél*, mihelyt kötése elég, leomlik a tetőről s oltás hiányában néha 24 óráig is folytonosan ég a földön a falak körül; ettől természetesen tüzet fogván az ajtók s ablakok, lángba borul a ház belseje is, és ég minden, ami csak éghet: s aztán az ilyen kívül-belül folytonosan égő tűz szétrepeszti, sőt a vályog- és tapasztfalakat nem ritkán tökéletesen haszonvetetlenné teszi.

Egyébiránt mindenkinek saját belátása megmondja, mit és mennyit biztosítson; én csupán arra kívánom az illetőket figyelmeztetni, hogy minden egyes résznek *külön-külön* adják föl az értéket; aki például a házát *egészen* akarja biztosítani, az a bevalláskor az ügynöknél külön adja föl a tetőzet, külön az *eléghető részek* és külön a falazat értékét.

Eddigelő nemigen figyelmeztették az ügynökök a biztosítást keresőket e körülményre; mert hiszen kényelmesebb dolog is 2–4 rovat helyett csupán egyet tölteni be; — aztán meg az ilyen *átlagos* biztosításoknál, ha szerencsétlenség történt, megvolt az illető társaságnak a biztosítási föltételek értelmében a maga *előnye*, de annál *rövidebbet* húzott a káros.

Kitetszik ez a következő példából.

Valaki a háza tetjét az eléghető részekkel *egyetemben* 2000 ft-ra biztosítja. Tűz támad, a tető elég, de az eléghető részek épen maradnak. Most, a kötvénybeli föltételek értelmében az elégett tetőnek újraépítési költsége külön, s az épen maradt részek értéke is külön becsültetik föl: s ha kitűnik, hogy a tető értéke *maga* 2000 ft, a megmaradt eléghető részeké pedig szinte 2000 ft; — a káros még sem kapná a 2000 ft-ra menő kárösszeget, hanem csak 1000 ftot: minthogy az általa biztosított javak *valódi* értéke

nem két [2000], hanem 4000 forint lévén, eszerint a társaság egyedül a biztosított öszvegehez arányos részt tartozik megtéríteni: a másik 2000 ft-ra nézve pedig a káros *önbiztosítóul* tekintetvén, ugyanazon arányban esik reája a károszveg másik felének viselése.

Ebből nemcsak az a tanulság, hogy az épület egyes részeit külön-külön föladvá tanácsos biztosítani, hanem egyáltalán nem kell a *valódinál* csekélyebb értéket föladni; mert részletes káresetben az önbiztosítás különben méltányos elvénél fogva, a káros érdeke többnyire csorbulást szenved.

De éppen úgy nem kell a biztosítandó tárgynak *tulságos* értéket sem szabni, mivel a társaság nem a biztosított öszveget, hanem a *valóságos* kárt tartozik megtéríteni; ami nemcsak igazságos, de közérkölcsiség tekintetéből szükséges is, minthogy különben a biztosítás könnyen a leggonoszabb nyereszkesedés céljául és eszközüül törpülhetne; mert találatnék olyan fajta spekulans is elég, ki például: egy 1000 ft-ot érő épületet 3000 ft-ban biztosítana, s aztán maga gyujtaná föl, — nem törődven vele, habár arról egy egész közönség égne is porrá, csak ő juthasson könnyű szerével 2000 ft-hoz.

Eszerint hát, ha valaki a biztosítandó tárgynak a valódinál nagyobb értéket szab, csak önmagát csalja meg, mert a valódi érteken fölüli öszvegtől *hiába* fizetne díjt; sőt ha az tűnnék ki, hogy valamely körülménynek elhallgatása s hamis vagy elferdített bevallás által a társaságot kijátszani s megcsalni szándékozott, kárpótlási igényét is elveszthetné.

Azért hát itt is, mint mindenben, legjobb az egyenes utat követni, s a tárgyakat *valóságos* értékök erejéig biztosítani.

Megtörténhetik azonban, hogy valaki tévedésből vagy leginkább a dologhoz nem értecsből túlbecsüli biztosítandó vagyonának értékét, miáltal aztán szerencsétlenség esetén a legtisztább szándék mellett is a fennemlített kellemetlenségekbe ütköznék. Ennek elkerülése, vagyis megelőzése tekintetéből ajánlom mindenkinek, ki biztosítandó vagyonának valódi értékét teljes biztossággal fölmutatni nem tudja — a következő eljárást.

Ha például a házát kívánja biztosíttatni, becsültesse föl egy ácsmester, értelmes faragó, szóval, a dologhoz értő házépítő által, mégpedig — mikint már emlitém — külön-külön; úgymint: *a tetőzet, az eléghető részek, a falrongálás* vagy illetőleg *a falazat* értékét annyiban, amennyibe leégés esetén az újráépítés kerülné; de ezen becsü-, vagyis költségvetési öszveget csak úgy kell *teljesen* biztosítani, ha a biztosítandó tárgy, például: a tetőzet sat. még új: mert valamint a biztosítási föltételek, úgy a kártérítés természetes fogalma szerint sem köteleztethetik a társaság *romlott s pusztulóban* lévő épület vagy egyes roskadt részek helyett *újakat* csináltatni, hanem csupán a *valódi* kárt tartozik a károsnak megtéríteni, vagyis a biztosított tárgynak az *égés időpontjában* értékét kifizetni; föltéve hogy a rajta fekvő biztosítási öszveg nem *kevesebb* annál, mert ez esetben (mikint már fentebb emlitém) csak a biztosított öszveggel tartozik az intézet.

Legjobb eszerint ugyanazon becslőmester által az újráépítési költségvetésből, mindjárt az *elhasználási* vagy *elavulási* öszveget levonatni, s az ezutáni *maradványt* (minthogy csakis ez teszi a valódi értéket) biztosíttatni.

Például: valamely tető, mely 40 évig eltarthat, új korában — tegyük föl 1000 ft-ba kerülné; de jelenleg már 20 éves, így hát csak *felét* éri *újkori értékének*, miután a másik *felét* már elélte, azaz: 500 ft-ot, s ennyiben is kellene *biztosítani*, minthogy leégés esetén csakis ennyi lenne a tulajdonos *valóságos* kára; következésképp[p] az intézet neki csak 500 ft-ot fogna fizetni, habár 1000 ft-ra biztosított volna is.

Úgy hiszem, elég érthetően leirtam a biztosításnak legcélszerűbb módját, és csupán annyit említek még föl véleményképp[p], hogy a közönséges falusi épületek (pedig ilyen

van legtöbb) valódi értékének kipuhatolásához alig van szükség ácsra vagy faragóra, mert nemigen akad olyan falusi gazda ember, ki azt ne tudná, mibe kerül egy közönséges épület kiállítása, s így a fent előadott mód szerint saját maga ne tudná kiszámítani lakházának vagy csűrjének valóságos értékét. — No de ha nem tudná is, nincsen falu, melyben házépítő ne találhatnék, megkérdezheti attól.

Hogy pedig a biztosítani szándékozó tudhassa, mennyit kellend körülbelül a háza vagy egyéb épülete biztosításáért fizetni, helyén látom az *Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak* az ingatlan javak biztosítására nézve megállapított *ez idő szerinti díjszabályát* ide igtatni. [1. sz. táblázat.] Azért mondanám: *ez idő szerinti*, mert amilyen arányban fog *növekedni* ezen hazai intézetünk irányában a közönség részvéte, s illetőleg csődülete, azon arányban *szállandnak alá* a díjak is. Az itt következő díjszabály tehát egyáltalán ne tekintessék *változhatlannak*. S leginkább is csak azért közlöm, hogy a biztosítani kívánóknak némi tájékozással szolgáljon a biztosítási díj *maximumának* kitudtatására nézve; mert az itt kitett díjknál *kevesebbet igen* — de többet *senki sem* fizetend, — határozván egyébiránt e részben a *körülmények*, melyek a díjkülönbség alapjául szolgálnak. Kitetszik ez az alábbi *helyosztályozatból* is. Ugyanis Pesten, s minden olyan városban, hol a házak nagyobb része kőből vagy téglából van építve és cseréppel födve, és célszerű tűzoltási rendszabályok léteznek, legcsekélyebb a díj; s ez természetes: mert itt a veszélyesség is kisebb, mint oly helyeken, hol a házak náddal vagy szalmával vannak födve, s tűzoltó szerek sincsenek; sőt még itt is az olyan épület, mely szalmával vagy náddal födve bár, de elkülönzötten vagy két cserépfödeles épület között áll, csekélyebb díjt fizet, mint az, mely szinte nád- és szalmatető házakkal van környezve, vagy ép[p]en kün[n] áll valamely pusztán vagy szálláson, hol a fölgújtásnak leginkább van kitéve, oltásról pedig szó sem lehet. — Végre megjegyzendő, hogy a rovatokban kitett *díjak krajcárokból értetnek* minden 100 fr. [ft] után egy évre számítva.

A szakaszokat illetőleg megjegyzendő: hogy az 1-ső szakaszba azon épületek tartoznak, melyek szabadon, azaz a többiektől legalább 10 ölnyi távolságban állanak, továbbá ha azok földélteten tülemelkedő tömör és minden nyílás nélküli tűzfalal ellátva, és a szomszéd épületekben oly mesterség, melynek üzéséhez különös tüzelés kívántatik, nem gyakoroltatik, vagy tűzveszélyes tárgyak raktára nem létezik. Minden egyéb, ezen kellékeknek meg nem felelő épületek a 2-ik szakasz rovatába esnek.

S így a fentebbi díjszabály szerint a legrosszabb esetben, legfeljebb 2 ft-ot kell 1000 ft-[t]ól egy egész évre fizeni.

Bizony ez sem magas bér, ha egy egész évre megvásárolhatja az ember éj-nappali nyugalját. Hát még milyen parányi, ha (Isten őrizzen!) lángba borult házát látva, imígy vigasztalhatja magát: „hiszen biztosítottam!”

Végre még megjegyzem hogy, ha valaki *négy évre, előre* biztosít valamely épületet, az ingyen kapja az ötödiket.

Előadva eddigiekben az ingatlan javak biztosítási módját elmondom a következőkben.

Mikép[p] kell biztosítani az ingóságokat tűzkár ellen?

„Pénz, okmányok, sorsjegyek, számlakönyvek s általában bárminő névértékbeli papírok és irományok” kivételével *mindenféle* ingó tárgyak biztosíthatók.

Sok, de szükségtelen is lenne minden egyes tárgyra nézt a biztosítás módját leírnom. Miután ingó javait mindenki vagy maga készíti, s így tudja mit érnek, vagy vette, s ekkor ismeri az áraikat, legegyszerűbb hát azoknak valódi értékét biztosítani; levonván

természetesen itt is, mikint már az épületeknél említém, az avulási s elhasználási százalékot. Szóval itt is áll azon elv: hogy ócska ingért senki sem tartozik újat adni.

Van azonban egy neme az ingóság biztosításának, mely különösen megérdemli, hogy bővebben szóljunk róla, t. i. a *földtermények* biztosítása.

Magtárban vagy padláson fekvő terményektől mindig a *tető* díja fizettetik; következésképp [p] cserepes tetejű köépületben legolcsóbb, náddal vagy szalmával fődött padláson legmagasabb díjt fizet.

Minden gazda tudja, hány mérő gabonája van, tehát annyit ad föl, s legjobb mindig a folyó ár szerint szabni az értéket. Szerencsétlenség esetében, a nagyobb szerű gazdaságoknál rendszeresen vezetetni szokott könyvekből kitetszik, hány mérő élet hordatott be a leégett magtárba, s vétetett ki abból netalán időközben.

Ahol pedig gazdasági napló nem vezetetik, ott legcélszerűbben cselekszik a gazda, ha t. i. behordatásakor föl nem mérte volna gabnáját — méresse föl, mielőtt biztosíttatná, valamint ha a biztosítás után a malomba vagy piacra küld belőle, mérje meg mindig és tegye jegyzékbe az elvett mennyiséget, hogy tűzkár esetén részint saját jegyzékével, részint pedig a *be- és kiméretésnél jelen volt* cselédekkel is igazolhassa az elégett gabonának mennyiségét.

Legtöbb óvatosságot kíván azonban a *szalmás élet- és takarmánykészletek* biztosítása.

Ezeket közönségesen három hónapra szokás biztosítani; minthogy ennyi idő alatt a gabona rendszerint elnyomtatatik vagy kicsépettetik, a takarmány pedig elfogy. De lehet *fél, háromnegyed*, sőt ha kívántatik *egész évre* is biztosítás, minthogy ennek elteltével meg lehet újítani. *Takarmányt* illetőleg pedig legokoszerűbben cselekszik az olyan gazda, kinek nagyobb mennyiségű készlete van, s ki — miként minden takarékos gazda — büszkeségét helyezi abba, hogy neki még tavalyi szénája is van, — ha fölosztja készleteit, t. i. azon boglyát vagy kazalt, mely etetés alá van kijelölve, *három hóra*, — a többit pedig, amint fogyni vagy áruba bocsájtani gondolja — *fél* vagy illetőleg *háromnegyed évre* biztosíttatja, ezzel azt nyeri, hogy minél hosszabb időre biztosíttat, annál kevesebb díjt kell fizetnie.

Itt következik egyébiránt a magyar társaság díjszabálya: *szalmásélet-, takarmány- és dohányszerkezetekre* nézve. [2. sz. táblázat.]

A takarmányt illetőleg meg kell jegyeznem, hogy annak *csak 3/4 része fogadtatik el* biztosításra; azaz: ha valamely szénakazal 800 forintot ér, abból csak 600 ft-nyi összeget lehet biztosítani, a többi 200 ft pedig biztosítlan marad; s így természetesen a díj is nem 800, hanem csak 600 ft-[t]ól vétetik.

Képzelem, sokan fölakadnak e méltánytalannak látszó kivételen, kérdve: ha egy kazal szénának 800 ft az igazi értéke, miért nem biztosítható ennyiben?

Hát biz' ez is csak olyan rendszabály, melynek alkalmazását a tapasztalás nyomán bizonyos spekulánsoktól óvakodás tette szükségessé, de amit aztán, valamint minden nyomasztó intézkedést, nem az aki végett alkottaték, hanem más becsületes ember kénytelen megcsinálni.

Ezelőtt a *szalmás életneműeknek* is csak 3/4-e fogadtatott el biztosításra; a legközelebb mult évben azonban csupán a takarmánykészletekre — mint legveszélyesb biztosítási tárgyra — nézve hagyaték fenn e kivétel; minélfogva *gabona, árpa, köles* sat. készleteket *teljes* értékökben lehet mostmár biztosítani. — Azonban — amennyire tudom — aligha meg nem bánták a társaságok ebbeli loyaltásukat, mert lett légyen bár csupa *véletlen*, — de annyi bizonyos, hogy még egyetlen évben sem égett el olyan sok biztosított gabonaasztag, mint a lefolyt ősön, úgy, hogy ha egy pár év még hasonló

eredményt találna fölmutatni, nem tudom, nem élesztetik-e föl újra a szalmás gabonaneműekre is ama szabály, mely a takarmánykészletek biztosítására nézt még maiglan fön[n]áll.

S ez utóbbit illetőleg bizony nem lehet a társaságok ebbeli óvatosságát kárhoznatni; mert ha *különösen* a takarmánykészletek is teljes értékben lennének biztosíthatók, gyakrabban megeshetnék, hogy egynémely ember, kinek sok szénája kimaradt, s mivel látja, hogy új termés bő takarítást ígér, mi az övének nagyon lecsapja majd az árát, vevő meg nem akad, pedig tán pénzre is volna szüksége, — legegyszerűbb s leggyorsabb nemét választva a pénzcsinálásnak, — biztosíttatná, s aztán maga gyujtaná föl.

Szóval, a takarmánykészletek olyannyira kényes tárgyak a biztosítás térén, hogy bizton mondhatom, mikép[p] nem egyszer jöttek már a társaságok azon gondolatra, miszerint azokat *egyáltalán kizárják a biztosításból*, — és csakis a hosszas tapasztalásból merített okulás vezette őket oly szabály alkotására, mely a biztosítottat azon helyzetben tartja, miszerint egyáltalán *ne legyen kíváncsú reá nézve*, hogy biztosított takarmánya *elégjen*, mert ép[p]en azon körülmény, hogy 1/4-e nem lévén biztosítva, *elégés esetén ő is károsuland*, visszatartja minden gonosz merénylettől nemcsak, de kényszeríti, hogy saját maga is örködjék és gonddal legyen jószágára, s meg ne engedje, hogy a biztosított boglyák körül *pipaszóval* ögyelegjenek cselédei; vagy ha a szomszédságban tűz van, ne legyen oka biztosított takarmányának megmentésére — e gondolatnál fogva: „hadd égjen, nem az enyim ég” — minden lehető el nem kövteni.

Mindezt figyelembe véve, de tekintve különösen azon tömérdek károsulásokat, melyek az ilyféle készletek gyakori elégeése folytán a biztosító társaságokat érik, ép[p]en nem csudálható amaz óvatosság, mellyel ezek a fentebbi szabály követése által, magokat minden alattomos kijátszások ellenében biztosítani igyekeznek. Mindazonáltal meg vagyok győződve, hogy a magyar társaságnak tökéletesb garantiát nyujtand e részben — de nyujtana a többinek is, — szigorú megtartása a gabona- és takarmánykészletek biztosításánál is azon elvnek, melyet jelen iratom első részében az épületbiztosítások elfogadására nézve a társaságok, de különösen az egyes ügynökök részéről követni javaslék, s mikint már mondtam: a magyar társaság ügynökeivel lelkiismeretesen követtetni is fog, t. i. megnézni „*kinek és mit*” biztosít?

Szükségesnek tartván az itt elmondottakat érintetlenül nem hagyni, fölveszem most már a fonalat ott, hol elejtém, s előadom röviden: mikint járjon el az ember földtermény és takarmány biztosításánál, ha azt akarja, hogy elégés esetén a kármennyiség kimutatásával baja ne legyen.

Ha a biztosítandó tárgy *szálas* növény, például: *búza, rozs, árpa* sat., mielőtt biztosítani menne az ügynökhöz, nyomtasson vagy csépeltesse ki néhány keresztet, megtudandó: mennyi szemet ad körülbelül keresztje; azután mérje föl az asztag hosszát, szélességét és magasságát; s mindezt, a kereszték vagy csomók mennyiségével együtt adja föl az ügynöknek, kijelölván és pontosan leírván a *helyet* is, hol a biztosítandó asztag áll; értékül pedig legjobb mindig a piaci folyóart fölvenni.

Például: valaki egy 12 ° [= öl; alább is] hosszú, 3 ° széles és 4 ° magas búzaasztagot kíván biztosítani, melyben van 600 kereszt (15 kévés) s ad keresztenkint 1 pozs. [pozsonyi] mérő tiszta szemet, mérőjének folyó ára pedig 2 f. 30 kr. — tehát az összes szemérték 1500 ft. — Ha pedig a szemekkel együtt a szalmát is biztosítani akarja, úgy ez mindig külön megemlítendő, például: keresztenkint 12 pkr[jál]val [pengőkrárcájával] vagyis: 120 pft, — lesz így az öszves biztosítandó érték 1620 pft [pengőforint]. Minek három havi díjilletéke tesz öszvesen 13 f. 30 kr.-t.

Ilykép[p]en kell az ügynöknél a biztosítást földadni, megemlítve: hol, micsoda helyen és szomszédságban áll a biztosítandó tárgy, van-e azon kívül ugyanott még más asztag vagy boglya is, mely biztosítlan maradt? Szóval, pontosan leírandó minden körülmény, miáltal kár esetén a biztosított s elégett tárgy *identitása (ugyanazonsága)* igazolható.

Takarmány biztosításánál pedig figyelmezni kell a következőkre: *hány szekér széna van a biztosítandó kazalban vagy boglyában? hány mázsára tehető szekere? mi a folyóára egy szekér vagy mázsa olyan fajta szénának? s végre pontosan fölmérendő a kazal hossza, szélessége és magassága*; például: egy kazal jófajta gyöpszéna, 8° hosszú, 3° széles, 4° magas, s van benne 64 szekér — 10 mázsás — vagyis: 640 mázsa széna; mázsája: 1 f. 24 kr., öszvesen: 896 ft. — Itt is pontosan földadandó az ügynöknek a *helyiség, a szomszédság* s minden ismeretű körülmény leírása. — Az ügynök aztán a fentebbi öszves értékből levonván szabályszerűleg a *biztosítlan* maradód *negyedrészt*, vagyis: 224 ft-ot, — így lesz biztosítva: 672 ft-nyi érték; a mitől három óra fizetendő: 8 ft. 58 kr.

Elmodám az *előzményeket*, miket a biztosítást keresőnek tudnia szükséges. — Ami pedig a biztosítottnak a biztosítási idő alatti teendőit illeti, ezekről fölösleg lenne szólanom, miután ezek a biztosítási föltételekben, melyek minden kötvényen olvashatók, — világosan leírva; és csupán arra figyelmeztetem az illetőket, mihelyt a kötvény (*Polizze*) kezökhöz jut, azonnal olvassák el figyelemmel az említett föltételeket, hogy ismerjék meg *köteleességeiket*, melyeket a biztosításhoz járulással magokra vállaltak; nehogy e részbeni mulasztás miatt kár esetén, holmi ízetlenségekbe ütközzenek, vagy ép[p]en kárpótlási igényöket elveszítsék.

Ne feledje a biztosított különösen, hogy minden, a biztosított tárgyakkal időközleg netalán történő *változás* rögtön bejelentendő az ügynöknek, minthogy a társaság csak a bevallásban eredetileg foglalt földadványok alapján nyujtva biztosítást, csakis azokra nézve vállalt kötelezettséget. Ilyetén változás: ha például a biztosított tárgy adásvevés útján vagy bármi cím alatt *más tulajdonává* lesz; meg lehet, az új tulajdonos *személyes viszonyai* olyanok, hogy a társaság jónak látandja — a biztosítási díj aránylagos vis[s]z[a]térítése mellett, — a biztosítást továbbra nézt *megszüntetni*.

Hasonlóan bejelentendő, ha magokon a biztosított tárgyakon történik valamely változás. Például: ha egy épület, mely a biztosításkor cseréppel volt földve, később zsindeellyel földetnék, vagy ha abban időközleg *kovács* vagy *lakatos műhely, pálinkafőzés* vagy más hasonló *tűzveszélyes ipariüzlet* állítatott volna föl; — minthogy ez esetben a díj felebb emelendő; vagy ha valamely ingóságok a biztosításkor cseréptető alatt lévén, később zsindeley- vagy náddal földött épületbe hordatnak, mi szinte a díj magasbra emeltetését vonja maga után.

Végre, ajánlom minden biztosítottnak, hogy biztosított tárgyakra, de kivált asztag[ra], kazal[ra] és boglyára *jelcimet* tűzzön ki, hogy lássa mindenki, hogy azok biztosítva vannak. Tudva van, vagy legalább természetszerűleg következtethetni, hogy a legtöbb tűzvész bosszúindulat[ból] — mégpedig a leggyávabb bosszúindulatból ered; célja lévén az ilyen nyomorultnak azt, kit nyíltan, szemtől szembe megtámadni nem mer, alattomos úton megkárosítani. De ha a kitűzött jelcímről látja, hogy az illető jószág biztosítva van, s így annak földgyújtásával bosszúja célját tévesztené, mert nem a tulajdonosnak, hanem csupán a társaságnak okozand kárt, — földhagyand gonosz szándékával. Legalább tudok reá példát, hogy valakinek ugyanegy helyen több biztosított kazla állván, történetesen csak *egyen* nem volt jelcím, s *ép[p]en ezen egy égett el. Ily jelcímek* minden ügynöknél kaphatók csekélyded áron.

A magyar társaság az épületekre nézve *javasolja* a jeltípusok kifüggesztését; de *a szabad ég* alatt álló *asztagok[ra]*, *kazlak[ra]* és *boglyákra* nézve *kötelességeül* teszi a biztosítottak azok *kifüggesztését*.

S valóban csudálni lehet, hogy a többi társaságok már rég nem vették gyakorlatba e szabályt.

Következik a:

Szállítmány-biztosítás.

Ez kétféle, ú. m. [ügymint]

a) közönséges ország- vagy vasutakon, és

b) vizen szállító javak biztosítása.

Az első kizárólag azon károsulásokra terjeszkedik, melyek a biztosított javakat a *tengelyeni* szállítás alkalmával: *tűzvész, villám, árvíz, felhőszakadás, hózuhatag, förgeteg, hely- vagy föld-sül[ly]edés, hidak, utak, vagy vasútépítmények leszakadása, vasutvonatok összútközése, gőzüstök szétpattanása, vasútsínekről le sikamlás s kocsik fölfordulása* által érhetnek.

E neme a biztosításnak eddigelő — legalább honunkban — a legszokatlanabb és csakis úgyszólván a kereskedők által vétetik igénybe; pedig igen ajánlható a *termsztőknek* terményeik — s különösen az iparosoknak gyártmányaik és műveik tova szállításánál is. Például: *a szegedi szappanfőzők*, kik tengelyen s leginkább saját szekereiken szállítják *Fiume, Kolozsvár, Nagy-Szeben* s egyéb távoli helyekre készítményeiket, vagy az erdélyi *szűrposztósok*, s egyáltalán mindazok, kik áruikat messze utakra szokván szállítani, ezekben a fentemlített elemi viszontagságok által gyakran legérzékenyebb károkat szenvedik, sőt nem ritkán egész szállítmányuk tönkre jut. — Ily esetben aztán, csak az tudja és érezheti a biztosítás ezen ágának jótéteményét, kit valaha hasonló szerencsétlenség ért, s ki öntapasztalásból ismeri azon kínos nyugtalanságot, mely a szállítmány megindítása percétől kezdve mindaddig, míg rendeltetése helyére nem érkezik, folytonos remény és félelem közt zaklatja a tulajdonos kedélyét.

Aki hát nyugodt elmével kívánja útra bocsátani javait, menjen a legközelebbi ügynökhöz, adja föl — de lelkiismeretesen és pontosan. — *mit, mennyit szállít és hová?* Értékkép[p] pedig vegye föl a javak *folyóárát azon helyről*, hová azokat szállítani szándékozik, — s némi csekély díjfizetéssel megválthatja magát ama kínos lélekállapottól.

A biztosító-kötvénnyel megkapja a biztosítási föltételeket, melyekhez magát a szállítmányra nézt a szállítás ideje alatt tartania kell, s melyek oly egyszerűek és világosak, hogy minden további magyarázgatást fölöslegesítnek.

A mi pedig a:

Vizeni szállítmány biztosítását illeti, ez, mondhatni, valamennyi biztosítási ágazatok között aránylag a leginkább igénybe vett, úgyhogy alig úszik Magyarországon hajó, melynek terhe biztosítva ne volna.

De minthogy a biztosítás ezen nemének közönsége úgyszólván egyedül kereskedőkből áll, kik annak módját s föltételeit különben is jól ismerik, erről többet írni szükségtelennek tartom annyival inkább, mivel a javak biztosításánál itt is ugyanazon körülmények veendők figyelembe, melyeket a *tengelyeni* szállítmányok földadásánál követendőül már fentebb ajánlék, megemlítvén még: hogy valamint *itt, úgy amott is* a biztosítási díj a szállítandó javak *minőségéhez s az út távolságához* kép[p]est változik.

Hátra van még a biztosítás azon neméről szólanom, mely mindamellet, hogy természetű állapotunk[nál] s viszonyainknál fogva természetszerűleg legtöbb jelentőséggel bír reánk nézve, mégis a biztosítás valamennyi ágai között aránylag a legelhanyagoltabb honunkban; ez a:

Jégkár elleni biztosítás.

Hogy a biztosítás ezen neme mily parányilag vétetik nálunk igénybe, bizonyítják a következő adatok:

Csehországban — melynek 904 osztr. [négyzet] mfd-nyi [osztrák négyzetmérföldnyi] területe van — a jégkár ellen biztosított termékek értéke 1856-ik évben: *húszmillió* pengőforintra rugott.

A lombard-velencei királyságban — mely csupán 790 [osztrák négyzet]mérföld o. mfd. tért foglal el, *nyolcvanmillió* lírányi (mintegy *huszonhétmillió* pgő ft) érték volt ugyanazon évben jégkár ellen biztosítva; végre:

Magyar- sat. és Erdélyországon, vagyis 5790 o. [négyzet]mérföldnyi (tehát Lombard-Velencénél *hétsszerte nagyobb*) területen pedig mindössze csak *hatmillió* ft-nyi érték biztosított 1856-ban jégkár ellen; holott ha ugyanazon arányban biztosítának nálunk is, mint amott, úgy nem *hat*, hanem közel *198 millió* forint árú értéknek kellett volna biztosítania.

Nem tévesztém ugyan szem elől ezen arányosításnál azon különbséget, mely hazánk s Lombárd-Velence mezőgazdasági viszonyai között létezik; nem feletém különösen a magyarországi roppant pusztákat és árvíztereket hasonlítani Lombardiának minden zege-zugában fölszántott és kapált területével, — s azt is tudom, hogy az ottani *néhány holdas* gazdának sokkal több érdeke, oka, sőt kényszerűsége is van *csekély mindenét* biztosítani, mint a magyarhoni roppant uradalmak birtokosainak. Azonban nálunk is aránylag csak kevés embernek van *uradalma*, de még csak nagyobbsszerű birtoka is, — és itt is vajmi nagyon sokkal több az *apróbirtokos*, kinek egyetlen jégcsapás ép[p]en úgy elverheti *mindenét*, mint annak a *lombárdi* vagy *cseh* gazdának; s így mégis nagyon szembeszökő, mondhatni megdöbbentő azon részvétlenség vagy idegenkedés, mely a jégkárbiztosítás iránt hazánkra nézve a fentebbi számokban nyilatkozik.

Jelen munkácskám első részében előadtam ez idegenkedés okait, de elmondtam azokat is, melyeknél fogva hiszem és reménylem, hogy az *Első Magyar Általános Biztosító Társaság*nak kétségtelenül sikerülni fog amaz idegenkedés elenyésztesével a magyar embert a biztosítás eszméjével megbarátkoztatni, s rövid időn [belül] a biztosítás jótékonyágáról, sőt szükségérőli meggyőződést mintegy nemzeti közérzelemmé varázsolni. Támogatja e részbeni hiedelmemet még azon kedvező *előny* is, melyet a magyar biztosítótársaság *jégkárbiztosítási föltételei* más intézetekéi fölött nyújtanak a közönségnek. — Nem lévén eddigelő ezen föltételek még a nyilvánosságnak átadva, azokról tüzetesen szólanom nem is lehet. Elég csak annyit is megemlítenem, hogy mindazon gyűlöletes pontok, melyek a többi intézetek föltételeiben általános ellenszenvet idéznek elő, a magyar társaságból kihagyatvák:

Ilyenek:

a) Korai jégkár esetében, ha az érték 3/4-ét teszi a kár, s a biztosított kinyilatkoztatja, hogy földjét újabban bevetni szándékozik, akkor a kártalanítási összegből levonatik azon érték, mely egy netaláni második vetésből, de mindenesetre egy takarmányvetésből remélhető lenne. A *második* vetést ért jégverésért azonban csak akkor adatik kárpótlás, ha az *újlag* biztosítva volt.

Ez sem nem méltányos, sem nem igazságos, — azért a magyar társaság föltételeiben nem is fordul elő. — Ennek elve: korán vagy későbbben szenvedjen bár a biztosított kárt, ezt becsületesen és illően megtéríteni; nem kérdezve és nem tekintve, mit akar vagy mit fog tenni földjével.

b) *Meg nem térítése a 12-ednél csekélyebb kárnak.* Következésképp[p], ha valaki egy tábla vetést 26000 ft-ban biztosít, megveri a jég, — ő becslést kíván, s ebből kiténik, hogy az ősves kár nem több a vetés egy 13-ad részénél, vagyis 2000 ft, — nemcsak ezen ép[p]en nem megvetendő 2000 ft-nyi kára meg nem téríttetik, de még a becslési költséget is a károsult tartozik viselni.

Ehhez nem szükséges magyarázat, s így azt sem kell indokolnom: miért nem iktatta e pontot a magyar társaság a maga föltételei közé. Továbbá:

c) *Levonása*, az úgynevezett „becslési költségek adalékául” címe alatt 5 %-tólinak a kárösszegeből.

A magyar társaság ezt sem vonja le, mert azt tartja: hogy miután *teljes káprótlást* ígért, teljes kárpótlást is *köteles adni*. Vége:

d) *Lehúzása a kárösszegeből az aratási és nyomtatási költségeknek*, bármily csekély lett legyen is a kár.

Igaz, hogy az a rész, melyet a gazda, ha a jég nem veri el vetését, az aratók vagy nyomtatóknak ad, úgysem lett volna az övé, hanem a nevezett munkásoké; így természetesen nem is igényelhet kárpótlást ott, ahol és amiben kára *nincsen*, de az mégis rendén, hogy a biztosításkor az *említett részekért is megvételik a biztosítási díj*, s ez akkor mindjárt levonásba nem jön.

Ennél fogva a magyar társaság csak akkor nem téríti meg az arató és nyomtató részt, midőn a kárösszeg a jégverte termés értékének 3/4 részén *felül van*, s ekkor is csak úgy, ha az aratás és nyomtatás *különösen e célra bérelt erő által eszközöltetett volna*.

Ezeknek előbocsátása után elmondom röviden a *jégkárbiztosítás*, valamint a *jégkárbecslés körüli eljárás módját*.

Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a biztosítandó termés értékét mindig maga a *tulajdonos* határozza meg; de azért túl ne csigázza azon reményben, hogy majd kár esetén a társaság neki az egész biztosítási összeget bármily nagy legyen is megfizetendi; mert a társaság nem köteles a valóságos kárnál többet pótolni, a biztosítás természetéből önkényt folyó azon elvnel fogva: miszerint „*a biztosításnak nyereszkesedés eszközéül szolgálni nem szabad*”.

Legjobb hát a következőkép[p] cselekedni.

Ha például a gazdaember egy 10 holdas búzatáblát kíván biztosíttatni, május elején vagy derekán körülbelül már láthatja, mit ígér a termése, — de ismervén több évi tapasztalásból földjének átlagos gyümölcsözését is, mihez kép[p]est a *várando* termést holdankint (például) 12, vagyis ősvesen 120 pozs. [pozsonyi] mérőre teszi. Mikint már fentebb megjegyzém, az ár meghatározása is magától a gazdától függvén, minthogy jégverés esetén a kárfőlszámítás szabály szerint mindig a káreset idejéni folyóár alapján történik, legtanácsosb a biztosítás bevallása alkalmával is, az *ugyanekkori folyóárt* venni föl, teszem: 2 f. 30 kr-t mérőjéért; eszerint az egész 10 holdról ősvesen 300 forintnyi *szemérték* lenne biztosítandó. Mindenkinek szabad tetszésétől függ a szemeken kívül a *szalmát* is biztosítani; aminek valamint várando mennyisége, úgy pénzértéke is szinte tulajdonos által határoztatván meg, a szemértéktől mindig elkülönözve adandó föl. Fölvesz hát például holdankint 12 s így ősvesen 120 kereszt szalmát, az árát pedig keresztenkint például 20 kr-árra [krajcár] — ősvesen 40 ftra teszi. Lesz így az ősves biztosítandó érték 340 ft, a mitől 2 %-val véve fizetend: 6 fr 48 kr biztosítási díjt.

Jól megjegyzendő azonban, hogy a díj ahhoz képest változik, amint a biztosítandó földtáblát a *legutóbbi 5 év alatt ért-e és hány ízben a jég?* mely körülményt a biztosítás alkalmával a fél az ügynöknek föladni tartozik, hogy ez, aszerint számolhassa föl a járandó díjt; mert ha a fél ezt elhallgatja, s kár esetén kisért, hogy a kérdéses táblát az utóbbi 5 évben jégverés érte — elveszti minden kárpótlási igényét. Hasonlóképp[en] tartozik a biztosítás vételekor föladni a fél, ha a biztosítandó földtáblát már az idén is érte volna jégcsapás; mert ez esetben joga van a társaságnak a jégverte termést a fél költségén megvizsgáltatni és felböcsültetni, azon részt, mely a jégverés által elveszett, hogy újabb jégcsapás esetén ez, az egyetemi [teljes] kárszletből eleve levonathassék.

A *jégkárbecslés* pedig következőleg történik.

Ha a biztosított termést jégcsapás éri, ezt rögtön tartozik a tulajdonos az illető társaságnak bejelenteni, mely is Pestről elküldi *felügyelőjét* a kár színhelyére. Itt maga mellé vesz egy vagy két *ugyanazon vidékbéli ismert becsületes és értelmes mezei gazdát*, kik az ottani föld és termés minőségét, valamint a gazdasági viszonyokat tapasztalásból ismerik. Ezek által böcsülteti föl a kárt, s e böcslés alapján készíti el aztán a *kárszámitást (liquidatio)*. Ha pedig a káros a böcsléssel meg nem elégszik, akkor a *felügyelő* által választott böcsűs mellé ő is választ saját részéről egyet, ezek ketten pedig egy harmadikat, s e három ugyanazon vidékbéli mezei gazda együtt újra böcsüli a kárt, aminek eredményével aztán mind a *társaság*, mind pedig a *káros megelégedni tartozik*.

Midőn „*Kalauzom*” az olvasótól, ki őt idáig követni szíveskedett, mostmár búcsút veszen, szabadjon *befejezésül* egy, a jégkárbecslés fent leírt módja, s elve ellen sok oldalról hallgató kifogás ellen fölvilágosító észrevételeket tenni.

Ro[s]szaltatik ugyanis azon elv: „*miszerint a kár, akár megtörténte után böcsültetik föl*”, vagyis, hogy a biztosítási feltételek szerint: „*a kárfölvételnél mindenek előtt az jön tekintetbe, hogy a biztosított földdarabon (ha jég el nem veri) mennyi termett volna*”. — Ennek helyébe olyatén mód ajánltatik, vagyis javasoltatik, miszerint „*a várandó termés mennyiségét, azonnal a biztosítás bevállásakor — a biztosító-intézet és biztosítást kereső, kölcsönös böcsűvel határozatná meg*”.

Tagadni nem lehet, mikép[p] e javaslat első tekintetre némi *tetszetős* színben tűnhetik föl — kivált olyanak, ki a logikát nem keresi az *életben*, hanem csak papiroson. Épp[en] ezért tartom szükségesnek ama javaslat *képtelenségét* s annak gyakorlatbani kivihetlenségét a gyakorlatból merített adatokkal megmutatni; — s hogy nemcsak *tettleg* egyáltalán nem alkalmazható, de *elivleg* is igazságtalan, méltánytalan s a biztosítás fogalmával és céljával tökéletesen ellenkezik.

Nézzük, hogy áll a dolog?

Van Magyar- és Erdélyországon egy-egy biztosítótársaságnak 3–400 ügynöke, a magyarnak lesz legalább 1500. A tapasztalás azt bizonyítja, hogy május végétől június végéig a fennálló társaságokhoz naponként külön-külön 20–40–60, sőt némelykor 100 darab biztosítási bevállás is érkezik, — a magyar intézetnek (meg vagyok győződve) menend némely napon 2–300, sőt 400 is. Tudnivaló pedig: hogy minden biztosítási bevállásnak *megérkezése utáni* déli 12 órakor *érvénybe* kell lépnie, ha t. i. az igazgatóság vagy illetőleg közügynökség által elfogadtatik. — Van továbbá Pesten minden egyes közügynökség mellett 1–2 *becslési felügyelő*, a magyar igazgatóságnál legfel[j]ebb leszen tán 6–7, kiknek a társaságot érdeklő minden becsnél jelen kell lenniök, ők lévén (mikint már említém) a társaságok meghatalmazott képviselői. — Kérdem már most: ha egy napon a reggeli postával Magyar- és Erdélyország 400 különböző részéből ugyanannyi *bevállás* érkezik: hogyan fogja az igazgatóság azt a 6–7 embert 400 felé küldeni, mégpedig úgy, hogy minden egyes biztosítandó földterményt

ott a helyszínén fölböcsültessenek, s még ugyanazon nap déli 11 órája előtt — például Erdélyből és Szepességből — Pesten legyenek. Habár valamennyi ország-, mellék- és dülő-utakon nem vaspályán, hanem telegrafon fognának is azok a felügyelő urak röpdülni, mégis képtelenség lenne az említett kölcsönös előleges becsűnek alkalmazhatóságát csak képzelni is. — No de tegyük föl azt, ami nem létezik, hogy t. i. a társaságok kivétel nélkül mindenütt olyan ügynökökkel vannak ellátva, kiket saját részökről a becsú megejtetésével megbízhatnak, s kikbe úgy az intézet mint a felek teljes bizalmokat és megnyugvásukat helyezhetik, s hogy a nagyobb határral bíró városokban is, például: Szegeden, Szabadkán, Debrecenben, Kecskeméten sat., vagyis 10–15 [négyzet] mérföldnyi területen, képes leend az ügynök az illető böcsűkkel, — teszem: ha naponkint 12–15 biztosító jelentkeznék, s mindenkinek a határ ellenkező részeiben, 5–6 órányira a központtól feküdnek birtoka — kölcsönös becslést megejtendő a helyszínén megjelenni. Szóval elhárítva képzetünkben minden physikai és topographiai gátokat, tekintsük az illető ügynököket mindenható lényekül, kik az említett javaslat szerinti biztosítás követelményeinek képesek megfelelni, — kérdés: ki fogja a becslési költségeket viselni, mert fölösleg[es] mondanom, hogy az ügynök és becsűsök napidíj[ánál], fuvarbér[nél] és egyéb apró költségeknél fogva, minden ily becslés belékerül legalább 10–15, de kerülne ott, hol a vetések távolabb vannak, 25–30 pft-ba is. Felelet: mindenesetre a biztosítást keresőnek kell az előleges becslés költségeit viselni. Jól van. Tegyük hát most már egy kis számítást. Ha egy szegény ember a jelenleg létező biztosítási rendszer mellett egy 40 pft értékű búzavetést biztosítottat, fizet díj-, illeték- s postabér fejében öszvesen 1 f. 27 — legfeljebb 1 f. 45 kr-t; s ha már most az előleges becsú 10 vagy 20 ft-j[á]ba kerül, aligha lesz kedve 20–25 ft-ot fizetni azért, hogy azzal 40 ft-ot biztosítson; különben is igen sok ember csupán azért nem biztosít jégverés ellen, mert azt a 2–3 %-töli díjt is soka[l]lja fizetni. Tíz-húszezer forintra rúgó biztosításnál talán, de itt is csak talán, még reá szánná magát imitt-amott valaki ama költségek elviselésére, de a kisbirtokosokról ezt föltenni józanul nem lehet. Pedig ezek vannak legszámosabban, s ép[pen] ezeket kell a biztosításhoz szoktatni, mint akikre a legjótékonyabb; mert amíg a több száz holdakra menő birtokot csak részben rongálja meg a csapásosan járó jégeső, addig a szegény ember holdacskáját, s ezzel mindenét teljesen tönkreveri.

Azonban én, az előleges becslés eszméjét nem csak kivihetlennak, de elvileg is igazságtalannak s a biztosítás céljával merőben ellenkezőnek mondanám.

Mi célja a jégkár elleni biztosításnak?

A vetésekben jégverés által okozott károknak megtérítése.

Kísértsük meg már most a javasolt előleges becslést — tekintet nélkül a kivihetlenségre — alkalmazni. Ugyanis:

Május végén vagy június elején a gazda egy búzatáblábla termésére 4000 pft-ot biztosít. Megtörténik a kölcsönös becslés, s ennek folytán a biztosítás is. A termés a legdúsabb reményekre jogosít; oly gyönyörűen díszlik még június derekán is. Ekkor eljön — de nem valamely jégfürgeteg, hanem egy hetekig eltartó országos eső, mely a különben is buja termést megdönti, és lesz belőle dudva; avagy eljön egy déli sirocco, mint jött 1841-ik évi július 18-kán, s eléget mindent, és az előleges becsú szerint megállapított 6 magból lesz kettő, az is nyomorult; elvégre aztán jön egy jégcsapás, és agyonzúzza a dudvát vagy leveri a kiaszott kalászokat. Kérdés: ily esetben is az előleges becslés szerint tartozik-e az illető társaság a kárt pótolni, vagyis, mikor maga a jégcsapás — a mely ellen egyedül történt a biztosítás — csak dudvát vagy üres szalmát vert le, ekkor is 6 magot, vagyis az előleges becsú szerint, a vetés díszkorában remélt

4000 pft-ot legyen köteles fizetni? — Nem képzelek oly elfogult embert, ki erre „igen”-nel feleljen; mert a biztosítási *feltételekben világosan* kimondatik: „hogy a biztosítás kizárólag *csak tulajdonkép[p]eni jégcsapás* által okozott kárra terjeszkedik, s ennél fogva minden más természeti vagy elemi események által előidézett károk a biztosítás alól kizáratnak, következésképp azoknak jégveréssel *együtti* bekövetkezése esetén, a támadt károsulások elkülönzendők.” — Ez annyit tesz, hogy becslés alkalmával a becslőnek szigorúan el kell különböznie a jégkárt, a netaláni: szélvész, záporosó, fagy, szárazság, sirocco, tartós esőzés, úszög, férgek s t. effélék által okozott károktól. Ezt pedig képzelni sem lehet másképp[p], mint *utólagos* becslés útján eszközölhetőnek; mert nincs a világon olyan *becslő* vagy inkább *jós*, ki májusban meg tudná jövendőlni, hogy azon tömérdek ellenségek közül, melyek kezdve a vetéstől egész szérűig fenyegetőleg aggasztják a gazdát reményeiben, — egyik sem jövend el, a termést megrongálni, vagy ha igen, melyik hát és milyen mértékben ártand a biztosítandó vetésnek?

Szóval: sem igazságosb, sem természetesb módja a jégkárbecslésnek nem lehet, mint az *utólagos*, azaz: a *kár megtörténet utáni*, s az előtt, ki a gyakorlati ismeretekkel bír e részben, nem is nyom semmit amaz ellenvetés: mintha a jég által megrongált termésről, annak jégelőtti állapotára és minőségére következtést vonni nem lehetne. Mert ritkán van olyan jégcsapás, mely az egész termést tökéletesen tarlóvá verné, s ekkor is mindig találhatik ép kalász, miből a gyakorolt gazdának, a termés jégelőtti állapotára helyes következtetést vonni ép[p]en nem nehéz. Ehhez járul még, hogy a becslők mindig ugyanazon vidékbeli mezőgazdák lévén, rendszerint közvetlenül a jégcsapás előtt ismerték már a becslendő termést, s így ép[p]en nagyon könnyű dolog, annak remélhetett értékét meghatározniok.

Egyébiránt a becslés apodictikus csálhatatlanságáról nem lévén, de nem is lehetvén szó, hanem olyatén módról, miáltal az igazság és méltányosság minél inkább megközelíthetessék, kétségkívül a biztosítótársaságoknál jelenleg szokásban lévő *utólagos* becslést lehet e részben egyedül megfelelőnek tekinteni; legalább nem csupán a tapasztalás bizonyítás azt valamint elvileg legigazságosabbnak, úgy a gyakorlatban *egyedül* kivihetőnek, — mikint ezt a mondottakban kimutatni szerencsém vala, — de annyit is fölemlíthetek mellette, hogy ámbár igen számos jégkár-becsléseknél valék jelen, de nem tudok reá egyetlen példát, hogy az illető káros magával a *becslés módjával* elégségtlen lett volna, s ha volt valami kifogása, az egyedül és mindig csak a fentebb említettem *becslés költségi* sat. *levonásokra* vonatkozott, azon költségekre, melyek ép[p]en a sokak által emlegetett előleges becslés által fognának legnagyobb mértékben a biztosítást keresőkre súlyosodni, — holott az *utólagos* becslés mellett a káros — legalább az *Első Magyar Általános Biztosító Társaságnál* — semminemű becslési költséget nem visel.

I. sz. táblázat

Helyosztály	Foglalja magában:	Minő tetőzet alatt?	Falzatok díja				Tetőzetek díja					
			egészen szilárd anyagból épült házak, boltozott al-sorral	ke-vésbé szilárd alko-tásu épü-letek			ha földvék:					
							ércz, cserép vagy pala-kővel	fá-val	szal-mával vagy náddal			
			sza-kasz	sza-kasz			sza-kasz	sza-kasz	sza-kasz			
			I. II.	I. II.			I. II.	I. II.	I. II.	I. II.		
1.	Pestnek bel- és lipót-városát és főutait, úgy jó karban lévő vá- rakban álló épü- leteket.	cse- rúp	4	5	5	6	6	9	15	20		
		fa	6	8	10	12						
2.	Pestnek egyéb külvárosait, minden sz. kir. városokat és e- gyéb jól épült főbb helyek fő- utcait az or- szágban, s to- yábbá minden az első osztály- ban nem érintett erdővárosokhoz tartozó város- részeket.	cse- rúp	6	8	10	12	12	14	20	24	45	60
		fa	8	10	12	15						
3.	A sz. kir. váro- sok és egyéb főbb helyek mellékutcait és elővárosait, me- lyek főutai a 2- dik osztályhoz tartoznak, úgy a jobbán épült mezővárosokat és falukat.	cse- rúp	10	12	15	20	18	24	36	45	60	75
		fa	15	20	20	24						
4.	Minden, 3-dik osztályba nem vehető mezővá- rosokat, falukat és pusztákat, úgy magánosan álló épületeket is.	cse- rúp	15	20	20	24	24	30	48	60	90	120
		fa	20	24	30	36						

Kő- és tégl- épületekben.	Időhatár	Díj krajczárok- ban minden 100 ftnyi érték után	Vegyesanyag- ból és fából készült épü- letekben	Időhatár	Díj krajczárok- ban minden 100 ftnyi érték után
Cseréptető			Cseréptető		
alatt 3 óra		12	alatt 3 óra		20
ugyanaz „ 6 „		18	ugyanaz „ 6 „		30
ugyanaz „ 9 „		24	ugyanaz „ 9 „		40
Zsindely- tető „ 3 „		20	Zsindely- tető „ 3 „		30
ugyanaz „ 6 „		30	ugyanaz „ 6 „		45
ugyanaz „ 9 „		40	ugyanaz „ 9 „		60
Nád- és szalmatető „ 3 „		40	Nád- és szalmatető „ 3 „		50
ugyanaz „ 6 „		60	ugyanaz „ 6 „		75
ugyanaz „ 9 „		80	ugyanaz „ 9 „		100
Szálás földtermény-, len-, kender- és dohány- készletektől, szabadég alatt álló asztagok, ka- zálók- és böglyákban fizetendő:			Takarmány, széna és szalma-készletektől szabadban fizetendő:		
3 óra		50	3 óra		60
6 „		75	6 „		120
9 „		100	9 „		180

Osztrovszky József és az Első Magyar Általános Biztosító Társaság megalakulása

1.

Osztrovszky József Szeged-Főlsővároson született, 1818. január 12-én. Apja, idősb Osztrovszky József (1786–1854) föltehetően Pozsonyból vagy környékéről ideszármazott városi polgár, kereskedéssel is foglalatoskodó mészárosmester, a 60 tagú választott község tagja, utóbb a kórház gondnoka volt; több nyelvet beszélő, „sokat utazott s világot tapasztalt”, lelkes magyar ember. Anyja a soproni születésű Hohenegger Teréz volt. Otthon — miként akkoriban sok szegedi polgárcsaládban — a német szó járt, ezzel együtt is a kis Osztrovszky Józsi hazafias nevelést kapott.

Iskoláit Szegeden a piaristáknál 1836-ban fejezte be, s rögtön beiratkozott a pozsonyi jogakadémiára. Különösen a *közjog* érdekelte; csupán a politikai tapasztalatokat nyújtó megyei közgyűlések alkalmával maradt távol az előadásoktól. Itt ismerkedett meg Somogyi Antal (1811–1885) megyei jegyzővel, az 1841. évi *szatmári 12 pont* megfogalmazójával, a szabadelvűség vándorapostolával, aki később éppen baráti kapcsolatuk révén telepedett meg Szegeden, s nyert itt 1848-ban *utolsóként* polgárjogot, majd Tápén képviselőiséget.

Somogyi közvetítésével került Ocskay Ignác királyi táblai ülnök mellé jurátusnak, tanulmányait 1840 őszén ügyvédi vizsgájával befejezve itthon nyitott irodát. Polgárjogot 1842-ben nyert.

A haladás, a reformok szegedi híveinek, közöttük a kaszinóalapító Fadgyas Pál (1801–1852) ügyvédnek s néhány társának a törekvései, vagy az innen induló csongrádi követ, Klauzál Gábor (1804–1866) országgyűlési tevékenysége aligha találhatott volna kellő visszhangra a városban az 1840-es évek elején tanulmányaik végeztével Szegedre hazatért ifjak pezsdítő hatása nélkül. Javarészüik jogvégzett, ügyvéd foglalkozású volt, de csatlakoztak hozzájuk orvosok és mérnökök is. Az ifjú ügyvédek a *városi pertárban* szoktak volt összejönni, ahol nem csupán ügyeiket, de a Város és az ország kérdéseit is megbeszélhették. Itt fogalmazódtak meg először azok a gondolatok, melyek végül is utat találva a nyilvánossághoz, az 1843. évi követutasításban öltöttek testet. E legelső "szegedi fiatalok" később más utat-módot is találtak elveik terjesztésére. Amikor a felsőbbség és a tanács együttes erővel *kizárta a nyilvánosságot* a választott község saját és a tanáccsal tartott elegyes üléseiről, kulturális és társadalmi téren teremtették meg elveik megvalósításának lehetőségeit, működvelő előadások tartásával, szegényápoló egyesület szervezésével, a közteherviselés érdekét szolgáló aláírások gyűjtésével. Elsősorban ők készítették elő Szeged lakosságát a polgári átalakulásra, benne a népképviselő és a helyhatósági önkormányzat bevezetésére.

Reizner János megadta névsoruk valóban impozáns. Megtalálható közöttük szinte mindenki az elkövetkező, az önkényuralom sötét esztendein is átívelő, az 1872. évi törvényhatósági rendezésig tartó három évtized szegedi szereplői közül. Vezetőjük *primus inter pares*ként pedig vitathatatlanul Osztrovszky József volt. Tevékenységüket éppen az őáltala a Kossuth Lajos alapította Pesti Hírlapba küldött tudósításokból ismerhetjük meg.

Osztrovszkynek az 1848. májusi tisztújításon még meg kellett elégednie az *első tanácsnok* — társaival együtt — törvénykezést ellátó tisztevel, július 2-án viszont — hiába ágáltak ellene — Kossuth Lajos helyébe közfelkiáltással a palánk–fölsővárosi választókerület országgyűlési *nép képviselője* lett. Amikor az országgyűlésnek Debrecenbe kellett menekülnie, ő is vele tartott. 1849 februárjában az alsóváros–rókusi kerületet képviselő Rengey Ferdinánddal (1808–1858) együtt a végsőkig való önvédelemre hívta föl a fölkelő szerbekről kétségbeesésig veszélyeztetett városának népét, majd mint segédkormánybiztos gr. Batthyány Kázmér délvidéki kormánybiztost segítette, az ő április végi távoztával pedig egyedül látta el a földadatot. 1849. június 26-án Kossuth az egykori királyi táblát fölváltó *országos főtörvényszék bírójává* nevezte ki, ténylegesen mégis a kormány Szegedre költöztéig kormánybiztos maradt.

Mint 1869-ben írta, „cholera és börtön lett vége és jutalma az én kormánybiztosságomnak”.

Csak egy epizód abból a vádtömegből, amelyért halállal lakolhatott volna. 1849. április 29-én a két héttel előbbi *Függetlenségi nyilatkozatot* a Mars mezőn — a mai Mars téren — „nagyszerű »Te Deummal«” hirdették ki Szegeden. Az egyházi szószékre föllépve ő is tartott beszédet „a néphöz”. „E rögtönzött beszédben — emlékezett reá húsz év múltán — elmondottam biz én mindent, a mi a lelkemet nyomta, s a minek századrésze is elég lett volna az osztrák cs. kir. haditörvényszék előtt arra, hogy kötéltre ítéljen. Ezt csupán azért hozom fel, mivel később e beszédem miatt a haditörvényszék meghagyása folytán 62 előkelő szegedi polgár hallgattatott ki, többnyire tisztos öreg urak, kik mint a nemzetőri öreg század tagjai, közvetlen a szószék közelében állván, legjobban hallhatták, a mit beszéltem. Azonban egytől egyig azt vallották, hogy nem érthették szavamat, mert akkor *nagy szél fúj*t. Kedves jó öregjeim, nyugodjatok békével! mert már mindnyájan elköltöztek ama jobb világba, hol a becsületes embert nem kényszerítik, éppen azért, hogy becsületes maradhasson — hazudni. Azonban él még egy a 62 közül, ki akkor még korombeli fiatal ember volt. Nem [hívta] fel [senki,] hogy tan[úskodjék] ellenem, ő maga ajánlkozott, azaz hogy feltolta magát. De ő nem volt akkor jelen a függetlenségi ünnepélyen — már hogy is lehetett volna! ... S így nem is szólhatott semmit, de azért mégis ellenem vallott. Képelem, mennyire bánthatja ezt a magyarfaló — most, természetesen legszélsőbb szélbali hazafit, hogy jó szándéka és terhelő tanúskodása dacára sem akasztottak fel, sőt ... Számoljon lelkiismeretével, ha tud, vagy inkább, ha van!” Ez utóbbi mondatokba már a két évtizeddel későbbi politikai keserűség kapott hangot. Ám ott még nem tartunk.

A bukás őt is a világosi táborban érte. Előbb az aradi várba, majd a hírhedt pesti Újépületbe került. Itthon gr. Cziráky János cs. kir. polgári biztos parancsára az egyelőre helyén maradt Vadász Manó (1807–1883) polgármester hivatalos és magániratait — mint terhelő bizonyítékokat — lefoglaltatta.

Osztrovszkyt 37 társával együtt a cs. kir. 3. hadtest haditörvényszéke Pesten *felségsértés* címén előbb kötél általi halálra és teljes vagyonek kobzásra ítélte, majd az 1851. augusztus 25-i császári kegyelem folytán ez év október 7-én büntetését 6 évi várfogságra változtatta.

Büntetése java részét Csehországban, a josefstadi Zwingerben töltötte. Osztrák jogot tanult és művészi fafaragással foglalkozott; amint Farkas Elek emlékezett rá: a társaság lelke volt (*Fogságom története*. Bukarest, 1972. 167.). 1855. június 25-i föltételes szabadulása után, az ügyvédséget nem folytathatva, Szegeden az egyik trieszti biztosító társaság — tudtommal ennek utóda a mai Generali — főügynöke, majd — egy visszaemlékezés szerint — Pesten az Első Magyar Biztosító Társaság egyik alapítója és

fölügyelője lett. Amint enyhülni kezdett a politikai légkör, 1859 végén hazatért, és Bárkányi Jánossal (1818–1889) közös irodában társa neve alatt ügyvédi gyakorlatot kezdett.

Az Októberi diplomát követő „kis forradalom” idején megerősödött a körülötte seregülő, országos vezérének pedig Deák Ferencet valló alkotmányos-liberális szegedi polgári csoport. Nyilvánosan először a Szegedi Híradó 1860. december 2-i számában közreadott, *Mit kell tennünk?* c. cikkében fejtette ki az 1848. áprilisi törvények érvényességére alapított álláspontja. Óvott a bosszúállástól. „Mégegyszer mondom tehát: *feledjük el egészen szenvedéseinket*, de ne feledjünk egyet, mit *felejtenuink nem szabad*: a hazának immár hegedző sebeit, s haragunknak kérlelhetetlen mennykövével sújtuk agyon, ki azokat újra fölszakasztani vakmerősködnék. Jelszavunk legyen: *feledés a múltra, de hajthatatlan szigor a jövőndőre.*”

Az 1861 januárjában megejtett második alkotmányos tisztújítás során — az utána nyomban főbíróvá választott — Vadász Manót megelőzve polgármester, vagy ahogyan Bérczy Antal (1804–1866) főkapitány indítványára szép magyarsággal 1861 augusztusa óta nevezték, *polgárnagy* lett (*CSML, Szeged kgy. jkv. 1861:616.*). Elnökletével a tanács és a közgyűlés nagy elhatározással látott hozzá a Bach-rendszer helybeli orgánumainak fölszámolásához: intézték a város sokágú közigazgatását, újjászervezték az önkormányzati bíraskodást, támogatták az országgyűlést. Ő vezette be azt a gyakorlatot, hogy a nyilvános közgyűlések első napirendi pontja a polgármesteri (polgárnagyi) aktuális beszámoló lett.

Az 1861 őszen kezdődő Schmerling-féle provizórium idején az alkotmányos szervek tagjai kevés kivétellel visszaléptek minden hivatalos szerepléstől. Osztrovszky ezután ismét „társult” ügyvédkedéssel kereste családja kenyerét.

Az 1867. áprilisi tisztújításon párthíveivel — a *zöld cédulás párttal* — együtt vereséget szenvedett. Réh János ügyvéd lett a polgármester, akinek csoportja — a *fehér cédulás párt*, a majdani ellenzéki függetlenségi párt szegedi előhírnöke — a külvárosok nehezebb sorsú választóira, különösen pedig az alsóvárosi parasztokra támaszkodott, de támogatást élvezett a még hivatalban levő provizóriumi tisztviselőktől is. Kényes, bár nem egyedül Szegedre jellemző helyzet következett be: az elsősorban a palánk-belvárosi polgárságra hagyatkozó liberális párt a helyi hatalomból kiszorulva a személyeskedésig fajuló közgyűlési és sajtóbeli vitákra kényszerült akkor, amikor éppen a Deák-párt kormányozta az országot.

Két évig becsülettel ellátta az ellenzéki vezető szerepét, de a megelőző időszakbeli ügyvédi és biztosítói tevékenységét illető, alappal bizonyosan aligha bíró gyanúsítgatások mégiscsak ártottak neki. Pályáíve szülővárosában végleg megtört.

Ezt sohasem tudta megbocsátani megbuktatására alantas eszközöket is fölhasználó ellenfeleinek, személy szerint a vele egy utcában, a Dugonics utcában lakó Réh Jánosnak (1812–1881), aki ugyan a szabadelvűségében vele azonos elveket vallott, ám emberileg igencsak különbözött tőle. Egészen bizonyosan rá utalt idézett levele végén, amiként utóbb — sajnálatosan elkallódott — följegyzéseiben meg is nevezte őt, s e gyanúsítást nem csak egy hírlapi cikk hozta nyilvánosságra (*Miért maradt el Szegeden 1849-ben a köztársaság kikiáltása?* Függetlenség, 1898. máj. 11.), hanem Szmollény Nándor is átvette szegedi színháztörténetébe (1906), s Czimer Károly, ha azzal az erős fönntartással is, hogy „Réh János becsületes és főképpen puritán gondolkodású magyar ember volt, s ez a galád munka az ő úri gondolkodásától távol esett”, kaszinótörténetében (1929) továbbadta. Éppen húsz évvel ezelőtti első róla szóló cikkemben őket idézve ugyanígy jártam el magam is (*Osztrovszky József emlékezete*).

Délmagyarország, 1979. ápr. 22.). Ha nagyon finoman is, joggal nehezményezte ezt a Réh családból származó Rózsavölgyi János barátom, a Somogyi-könyvtárban.

Amikor viszont Hermann Róbert révén kezembe kerültek a haditörvényszéki iratok, már helyesbítettem: polgármesteri megbízásból Osztrovszky iratait nem Réh János, hanem testvére Réh Ferenc (1814–1881) „gyűjthette be” (Tiszatáj, 1998. márc.). Nem válik ez ugyan dicsőségére a cs.kir. hadseregben tizennégy évet szolgált, a városi tanácstól 1848. július 25-én tiszteletbeli városi írnokságot nyert Réh Ferencnek (*CSML Szeged tan. jkv. 1848:1939/3351.*) sem, aki egyébként előbb nemzetőrként tüntette ki magát, majd 1849. május 22-től honvédtisztként szolgált (1849:956/ – – tjkv.). Ám még a bukás előtt civilbe öltözve visszatért a Város szolgálatába. (Vö. Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgárcsaládok történetéhez*. Szeged, 1992. 231.)

A teljes igazsághoz tartozik, hogy Péter László a Szegedi Napló két írására (1914, 1917) hivatkozva (1987) — utóbb a *Mindörökké Szeged* (1997) c. kötetébe is átvett — *Réh János* c. cikkében biztos kimondhatta: „Ez az ember nem árulhatta be Osztrovszkyt!” Ez persze azon sajnós mitsem változtat, hogy ő maga élete végéig ennek éppen ellenkezőjéről lehetett meggyőződve.

1869/ májusában Horvát Boldizsár igazságügy-miniszter, akinek tiszta szabadelvűségét a historikusok egyre jobban fölismerik, a királlyal, Ferenc Józseffel *kúriai bírónak* nevezte ki. Reizner szerint nagy hozzáértéssel és munkabírással sok nehéz büntetőügyben járt el. „Politikai vonatkozású ügyekben [...] bizonyos körök tetszését sohasem tudta megnyerni [...]. A demagógiát senki sem utálta jobban, mint Osztrovszky, de mint bíró ekkor is behunyta szemét, és ítelt lekiismerete szerint.” Az 1880-as évek végén, amikor Fabinyi Teofil igazságügy-miniszter a *bírói függetlenséget sértő* törvényjavaslatot terjesztett be, az ellene „feltámadt mozgalomnak ő volt az egyik élesztője”. Hajthatatlan liberalizmusának is „köszönhet”, hogy csak későn léptették elő kúriai tanácselnökké is. 1897 márciusában vonult nyugalmába.

A reformkori Pesti Hírlapban, majd a Szegedi Híradóban közölt cikkei forrásértékűek. Mint Reizner írta: „rendkívül becses azon közleménye, amelyben beszámol arról, hogy miféle legendák támadtak az 1847. év végén Rákóczy [Rákóczi] hazajöveteléről [...], s miképp támadt fel a legöregebb Erdélyi Náczi húrjain a rég elfeledett keseregő”.

Reform, forradalom, kiegyezés címmel — életrajzi utószavammal — 1993-ban születésének 175. évfordulójára a Somogyi-könyvtár kiadta összegyűjtött, még életében nyomtatásban megjelent írásait és beszédeit, melyek ma is többek egyszerű történeti dokumentumoknál.² Mint az ez alkalomból² fölolvastott 1861-i polgármesteri bemutatkozó beszéde is mutatja, *stilust* — nyelvben, politikában, magatartásban egyaránt — kései utódai is tanulhatnak tőle.

Szónoklatait csak Deákéihoz lehetett mérni.

„Jellemének legfőbb vonása — írta a »politikai pártszempontból« vele 1867-ben szembekerült, nála jóval fiatalabb, függetlenségi párti Bakay Nándor (1833–1902) — a páratlan szívjósága volt.” Állandóan *haza* készült. Szüntelenül érdeklődött városa közügyei iránt. A Víz (1879) után — amikor egyébként az ő királybiztosi megbízatását is rebesgették — a kormány terhére a Város teljes föltöltése mellett foglalt állást.

² Utószavam e pontja elhangzott 1999. április 22-én a Város, a Dugonics Társaság és a Szegedi Ügyvédi Kamara rendezte városházi megemlékezésén, s megjelent a Szeged 1999. júliusi számában (38–39.). E helyütt kis rövidítésekkel adom közre.

„Szeged rekonstrukciója idején — jegyzi föl Sz. Szigethy Vilmos, a publicista főlevéltárnok *Szegedi kis lexikon*ában (1942) — komoly jelöltje volt Osztróvszky a királybiztosi tisztségeknek.

Miért éppen ő? — lázadoztak egynémely szegediek, minden alkalom önhitt önjelöltjei.

Hogy ne legyen baj, úgy oldották meg a kérdést, hogy nem szegedi ember lett a királyi biztos, hanem Tisza Lajos. Annyiban szegedi, hogy a szót a predikátumában kapta meg grófosításakor."

Éppen száz éve, hogy Osztróvszky József 1899. április 22-én Budapesten meghalt. Kerepesi úti temetésén a gyászoló Szeged — a Dugonics Társaság is, melynek tiszteletbeli alapító tagja volt — delegációval képviseltette magát.

„Ő még annak a szép korszaknak volt a neveltje — írták egyik nekrológiájában —, annak az időnek visszamaradt és már-már alig előforduló nemes alakja, amely klasszikai zománccal volt bevonva, mely önérzetes férfiakat, önzetlen hazafiakat, az ideálért életre-halálra küzdőket, egyedül a közjóért és a népszabadságért lelkesülő munkásokat tudott nevelni" (*Osztróvszky József*. Szegedi Napló, 1899. ápr. 23.).

Túlhaladt rajta a kor, a klasszikustól elütő hazai polgári fejlődés. Mégis — vagy éppen ezért! — kell becsülnünk. Ahogyan Kossuth Lajos, Szemere Bertalan és Deák Ferenc nélkül nincs magyar, úgy Osztróvszky József nélkül sem lehet szegedi történelem.

S hogy valóban ne fusson vele el „az idők hajója", azért bizony folytonosan tennünk kell. Emlékét az új *Szeged története* monográfia a 2. és 3. kötete között szétszabva, s — szakítva szerepének a Reizner-i (túl)hangsúlyozásával — eléggé elszűrkitve, az utóbbi kötet majdnem elhallgatva — „örökítette meg". Kár érte. Mert egy ilyen kézikönyvvvel aligha vehetik föl a versenyt a szerényebb kiadványok. Vagy talán mégis? A *Reform, forradalom, kiegyezés* (1993) remélhetőleg, s ha készülő szobrának 1999. október 6-ára az *Osztróvszky kertben* tervezett leleplezésével együtt megjelenhet a *Kortársak Osztróvszky Józsefről* c. füzet is, talán mégis közelebb tudjuk hozni szerette Városa érdeklődő mai, polgáraihoz.³

Ezt szolgálja e kiadvány is.

2.

Osztróvszky Józsefnek általam gondozott és életrajzi utószóval ellátott *Reform, forradalom, kiegyezés* (1993) c., összegyűjtött írásait és beszédeit tartalmazó kötete kettő kivételével tartalmazta — az addig föltárt — nyomtatásban megjelent műveit. E kettő: az *Alkotmány-sebkióv magyar publicisták számára* (1861)⁴, valamint e most közreadott füzet: *Az elemi kárbiztosítás Magyarországon* (1858).

Megírásának körülményeire írásában maga is utal. A br. Kemény Zsigmond szerkesztette Pesti Napló hasábjain jelent meg hat részletben *Még valami a jégkár elleni biztosításról* c. cikksorozata (1856. okt. 19., 21., 11., 29., nov. 3., 6.), melyet alig egy hónappal később követett *Miképp kell biztosítani tűz ellen?* c. háromrészes közleménye (1856. dec. 2., 4., 7.). Mind a kettő alapos elméleti és gyakorlati ismeretekről

³ A szobrot időben fölavatták. E tervezett füzet anyaga is összegyűlt, ám beszerkesztése és közreadása (utóbbi finansziális okokból) még várat magára.

⁴ Újabbban közzétettem a Szegedi Műhely 1999. évi 1–4. számában (88–89.).

tanuskodott. „Jelen értekezés — miként felírata [címe] is mutatja — útmutatás levén a biztosításban, óhajtható lenne, hogy azt különösen az alsóbb néposztály körében minél számosabban olvashatnák, minélfogva ezen osztály érdekében fölkértnék a többi magyar lapok t. szerkesztői is, hogy ezt lapjaikban közzétenni szíveskedjenek” — írta csillag alatti jegyzetében. (PN 1856. dec. 2.) Hogy átvették-e a lapok, további kutatás tárgya lehet; ő maga írja, hogy írását utóbb egy kalendárium is közölte.

A mai biztosítási jog kezdetei a tengeri kereskedelemben a 12–15. századra nyúlnak vissza. A tűzkárbiztosítással a 17. században Németországban és Angliában, a jégkárbiztosítással pedig a 18. században Skóciában és Franciaországban találkozni először. Hazánkban a 16 szepesi város hozott elsőként létre rövid életűnek (1770–1792) bizonyult tűzkárbitosító „szövetkezeteket”, Révkomáromban pedig hajókat és gabonaszállítmányukat biztosító Assecurans Társaság működött (1807–1848/49). Nagyobb üzleti tevékenységet az 1830-as évektől Magyarországon a külhoni biztosító társaságok fejtettek ki. Az Első Osztrák Tűzbiztosító Társaság (1824), a Trieszti Általános Biztosító Társulat (Assicurazioni Generali, 1831), az Adria Biztosító Társulat (ugyancsak Triesztből, 1838/39). Ami a hozzájuk képest csekélyebb jelentőségű magyar társulatokat illeti, a három erdélyi mellett 1842/44-ben alakult a Magyar Kölcsönös Jégbiztosító Egyesület, 1847-ben pedig a Tisza-vidéki Kölcsönös Tűzbiztosító Társaság. [Biztosítás= Révai Nagy Lexikona 3:374–387., különösen: 386–387., irodalomjegyzékkel; biztosítás I. = Magyar Nagylexikon 4:121. (1995)].

Az Első Magyar Általános Biztosítási Társaság alakulását (1857/58) közvetlenül megelőzte a jégkárbiztosításról — tulajdonképpen a Magyar Kölcsönös Jégbiztosító Egyesület, más néven: „Jégverés ellen kölcsönösen biztosító egyesület” (elnök: Havas József cs. kir. tanácsos) tevékenységéről — szóló polémia. (Kenessey Kálmán: *Biztosítsuk vagyonunkat a jégkár ellen*. Pesti Napló [PN] 1856. ápr. 11.; *Jégverés*. Vasárnapi Újság [=VÚ], 1856. máj. 11.; Boros Mihály: *Néhány szó a jégkár elleni biztosításról*. I. VÚ 1856. jún. 22.; Boros Mihály: *A jégverés ellen kölcsönösen biztosító magyar egyesületről*. II. VÚ 1856. jún. 29.; III. VÚ 1856. júl. 6.; Sz.... J.: *Összinté szó a jégkár elleni biztosításról* – III. PN 1856. júl. 4., 5., 7.) Utalás van arra is, hogy a Magyar Sajtó 1856. évi 137–138. számában még a tűzkár elleni biztosítást taglalta. Osztróvszky József — ha némi késéssel is — ehhez az eszmecseréhez kapcsolódott; a jégkárbiztosítás körében éppen a lap Sz....J. monogramú szerzőjével vitázott. Ennek részletezése e helyütt nem lehetséges.

Cikkeinek mondanivalóját *Az elemi kárbiztosítás Magyarországon* (1858) c. füzetében teljesítette ki. Ez — mint magából is kiderül — az Első Magyar Általános Biztosító Társaság létrejöttével kapcsolatos, melynek folyamatát a Pesti Napló hasábjain is végigkísérhetjük.

A lap erről — az „Oest. Corr.” [Oesterreichischer Correspondent] s több hazai lap tudósítása alapján — először 1857. május 24-én adott hírt. E szerint: „több, socialis állásánál fogva kitünő személyiség a biztosítási ügy terjesztését Magyarországon egy *közönséges magyar biztosító társulat* alapítása által tűzte ki feladatául magának, valamint hogy a kormány részéről az előleges engedély e társulat alakítására megadatott”. A lap, melynek korábban is tudomása volt az ügyről, ám az uralkodó előzetes engedélye nélkül nem akarta a közönséget idő előtt meglepni, ezúttal értesítette olvasóit: „ezen most már alakulóban lévő *»első magyar általános biztosítás«* című egyletnek célja: az ausztriai birodalomban azonnali teljes kárpótlás kötelezettsége mellett biztosítást vállalni egyelőre tűz- és jégkárok, valamint szárazon és vizen szállítandó áruk javak kárainak megtérítése. A társulat későbbben tevékenységét

emberélet, vagyis tőkék s jövedelmek, sőt a marha-vész által okozandó károk biztosítására is kiterjesztendi.

A társulat részvények útján *három millió pfrt-nyi törzstőke* alapján alakul.”

A cikkíró fájdalmasan állapította meg, hogy „a biztosítás iránt a földművelő nép feltűnő részvétlenséggel viseltetik”. Ennek egyik okát abban vélte fölfedezni, hogy „a biztosításra a nép egyházi és világi előljárói által nem ösztönöztetik”, a másikat pedig abban látta, hogy „a jelenleg fenálló részvényes társulatok nem voltak képesek maguk iránt bizalmat gerjeszteni, részint mert a kárvallottat teljes kártérítésben nem részesíték, részint mert a kár felvétele körüli vizsgáló eljárás az illető kárvallottnak nagy bosszantásával, sokszor a mulasztásból eredő újabb kárával járt”. Reményét fejezte ki, hogy a magyar társulat alapítói bizalmat kapnak, s ehhez nem csupán e lap támogatását ígérte, hanem „az egyetemes hazai sajtó” hasonló pártfogását is igényelte. (*Első magyar általános biztosítás*. PN 1857. máj. 24.).

Július 14-én Falk Miksa, kinek később az 1867-i kiegyezés előkészítésében is nagy szerepe volt, vezércikkben üdvözölte a vállalkozást. Kiemelte, hogy általa az a „sok százezer forint, mely évenként biztosítás fejében idegen társulatok pénztárába vándorolt, ezentúl az országban fog maradni, és dús kamatját [fogja] képezni azon tőkének, melyet a hazafias résztvevők e vállalatba fektetnek”. Példákkal is szolgált.

A trieszti *Assicurazioni Generali* 9 millió forint tőkéjének tiszta nyeresége 1855-ben meghaladta a 100 000 ft-ot; „úgy, hogy a rendes kamaton kívül egy-egy részvényre 50 ft jutott mint fölösosztalék”.

Az ugyancsak trieszti *Azienda Assicuratrice* folyó biztosításainak értéke 1857 elején 740 millióra, az „ebből járó” évi biztosítási díj pedig 1 240 000 ft-ra rúgott. A társulat 2000 részvényt bocsátott ki; mindegyikre 300 ft-ot fizettetett be, miért a részvényesek 4 % kamatot húztak, s „minthogy azonfölül 97 000 ft tiszta haszon maradt, egy-egy részvényre még 48 1/2 ft vagy 16 %-nál több jutott, úgy hogy a rendes kamat betudásával a részvényes húsz percentet [százalékot] húzott, s azonkívül még 25 000 ft a tartalékba tétethetett, úgy hogy ezen tartaléktőke is, mely a társulat feloszlása esetén szintén a részvényeseké leend, már mintegy 200 000 ft”.

A „bécsi cs.kir. szab[adalmazott] első ausztriai biztosító társulat”-nál 1856-ban a biztosítások értéke 650 millió ft volt, mintegy 1,5 millió biztosítási díjjal. A társulat 2000 db 1500 ft-ról szóló részvényt bocsátott ki 3 millió ft értékben; ebből azonban részvényenként eddig csupán 300–300 ft-ot, összesen tehát 600 000 ft tőkét fizettek be. Ebből kamat fejében 5 % járt a befizetőknek, továbbá jutott még 17 %, azaz a rendes kamattal együtt 22 %-ot kamatozott a részvényesek tőkéje. (A cég tartaléktőkéjébe csak 10 000 ft tétetett.)

Hazai adatokkal nem szolgálhatott; csupán azzal, hogy 1856-ban az utóbbi társulat Magyarországon közel 600 károsultnak 47 719 ft-ot fizetett ki „pótlási összegként”, ami a biztosítottak viszonylag magas számára utalt.

Üdvözölte a magyar egyletet, mely — mint írta — „hónap [1857. július 15-én] tartja első ülését”.

A szerkesztő br. Kemény Zsigmond Falk költői kérdésére (Hanem leend-e Magyarországon elég számos részvevője?) csillag alatt jegyezte meg: „Az ideiglenes bizottmány nem hívta még fel aláírásra a közönséget; a társulat az agitatio körén kívül alakult meg és máris, mondhatjuk néhány nap alatt 1000 részvény iratott alá. És e részvét nemcsak az alapítók, nemcsak a főváros pénzembereinek körében tapasztaltatik. Csak egy példát említünk. Baján néhány pillanat alatt 38-an írtak alá részvényeket. Midőn ily, mondhatjuk, rokonszenves felkarolásra talál keletkezése első napjaiban a

vállalat, lehetetlen, hogy az ország birtokosainak, földművelőinek többsége bizodalommal ne közeledjék majd azon társulathoz, mely oly becsületes és országosan tisztelt nevekben, mint az alapítók[é] — és igazgatóké, találja fel soliditásának biztosítékait, s mely teljes kártérítést nemcsak azért nyújtand, mert gazdag alapjában is erre nézve a tehetőség feltételét bírandja, hanem mert a vállalat nem egyetlen célja leend a mentül nagyobb osztalék. A vállalatot alapítók nemesb célból indultak ki, ú. m. (miként Falk barátunk e cikk folytatában megjegyzi) hogy összegyűjtessék az ország részére, mi eddig biztosítás fejében a külföldre szivárgott. A biztosítási díjak a hazai részvényeseket illetendő osztalékban visszakerülnek ismét. De a legfőbb haszon a biztosítás általánossá válhatása által kifejtett kölcsönösség és solidaritásban található fel. Az ország minden lakosa enügyének [ön-, azaz saját ügyének] tekintendi idővel a vállalatot, mely csak is az ország javára keletkezett; minden kár egyiránt [egyaránt] éri a hazai részvevőket: a biztosított ovatosb, veszély esetében mindenki részvevőbb leend, és évenként milliókra terjedend azon érték, melyet ekként kifejtett közszellem megmentend az államnak. Már csak e szempontból is teljes pártfogásra talált a m. [magyarországi] kormánynál e társulat; már csak e szempontból is minden egyházi és világi előljáró erélyes támogatására számíthat a magyar általános biztosítás.” ([Falk Miksa] Fk: *Az első magyar biztosítás*. PN 1857. júl. 14.)

A részvényesek első közgyűlésüket a Nemzeti Casino termében 1857. július 15-én gr. Károlyi György elnökletével tartották. Ürményi József javaslatára az átdolgozott alapszabályokon további módosításokat eszközöltek. Havas József — a közgyűlés egyetértésével — bejelentette: a jégkárbiztosító egyesület föloszolva 7000 forintnyi aktív tőkéjével az új társaságba olvad be. Az helytartóságtól a jóváhagyást kérő iratot gr. Apponyi György, Deák Ferenc, gr. Dessewffy Emil, br. Eötvös József, br. Jósika Sámuel, Karácsonyi László, Kiss András, Nádosy István, br. Sennyei Pál, Somisch Pál, br. Szécsén Antal, Szögyényi László, Ürményi József, gr. Zichy Ferenc és gr. Zichy Henrik írta alá. Eddig 1150 részvényt jegyeztek, br. Sina Simon egymaga 50-et. (*Az „első magyar általános biztosítás”*. PN 1887. júl. 16.)

Július 17-én megválasztották a tisztikart. Elnök Ürményi József, alelnök Zsivora György, ügyvezető igazgató pedig Lévai Henrik lett. „A közbizalom — írta a Pesti Napló — az elnökségre az erély, a tett emberét, a közügyek hű munkását emelé, s mellé oly férfiút helyezett, ki a becsület és értelmesség egyik képviselője, míg Lévai, a társulat tervének megindítója, a biztosítási téren gazdag tapasztalatokkal bíró jeles s ismert becsületességű férfiú, erősen kitűnik, hogy egyik fő tényezője leend majd annak, hogy e magyar vállalat áldott sikert mutasson fel s győzelmesen küzdjön meg vetélytársaival.” (*Az „első magyar általános biztosító”*. PN 1857. júl. 18.)

Másnap azt is tudatta a lap, hogy a társulat igazgatóinak még Frö[h]lich Frigyes, Mannó István, Ul[l]mann Károly és Weinzierl Vince, választmányi tagokul pedig Deák Ferenc, br. Eötvös József, Fuchs Rudolf, Rózsa Lajos, Masjon J. A., Schulhof Móric, Ullmann Izidor, gr. Károlyi György, Nádosy István, Gussevits András és br. Gerliczy Vince, segédtaggá pedig Gottesmann B. választatott meg. (*Az „első magyar általános biztosítás”*. PN 1857. júl. 19.) A *kiemelt* személyek korábban a Kölcsönös Jégbiztosító Egyesület vezetői voltak, választmányi tagokként, sőt Nádosy igazgatóként. Vö. VU 1856. máj. 11.) Az elnökség egyébként már korábban Tóth Lőrinc akademikust — „jogtudásaink legjelesebbikét” — nevezte ki jogtanácsossá. (*Az „első magyar általános biztosítás”*. PN 1857. júl. 4.)

Pár nap múlva azt is közölte a lap, hogy vidékről 2000 db egyenként 1000 forintos részvényt jegyeztek, s még 2000 db 500 forintos részvény vár jegyzésre, ám ezekre

külföldről (Boroszlóbból [Breslau, ma: Wrocław], Lipcséből, Frankfurtból) is tetemes megrendelések érkeztek. A lap viszont ezeket is inkább itthon szeretne volna tudni.

„Óhajtjuk, hogy ez 500 ft-os részvényekből mentül több *hazai községeink* részére juthatna, hogy a községek lakosai egyetemesen egy vagy két ily részvényt szerezzenek meg, az osztalékban majdan aránylagosan részesülvén. Ha az ily részvét morális hasznait felmérjük, lehetlen nem óhajtánunk, hogy a lelkész urak a »biztosítás« iránti részvét felébresztésére, terjesztésére mindent elkövessenek. Csanádi püspök *Csajághy Sándor* ő maga jó példával indul e téren is elő, midőn a társulat részvényesei sorába lép, ki akarván e tetteivel jelenteni, hogy a társulat, mely az ég s a sors csapásainak elviselhetését kárterítése által megkönnyíti, mely a végelpusztulásnak gátot emelve megmenti a családot s megőrzi a kétségbeeséstől a meglátogatottat, hogy, mondjuk a társaság, mely az agg kort, az árvákat kívánja biztosítani az inségtől, s mely szelíd díjak árán megtéríteni akarja az elhalt gazdasági állatok árát is, nemcsak minden hazafinak, hanem főleg az egyház férfiainak pártolására érdemes. Az ily társulat ugyanis a kereszténység egyik legszebb elvén: a felebarátunknak nyújtandó segélyezés elvén alapul. Ezek és ezek fillére építi fel a sorstól sújtott egyesnek hajlékát; ezren és ezren egyesülnek, hogy a munkás ember verítéke el ne vesszen. Mi szép gondolat rejlik e kölcsönösségben!” (Az „*első magyar általános biztosítás*”. PN 1857. júl. 22.)

Utóbb azt is közölte a lap, hogy az igazgatóság 100 részvényt tartalékolta a vidékieknek. „A jövő pesti vásár alatt tehát azok is vagy személyesen vagy megbízottaik által aláírhatnak. Ezek részére tudatjuk, hogy aláírhatni a József-téren levő Almai-ház (2. sz.) első emeletén a »*jégkár ellen kölcsönösen biztosító magyar egyesület*« irodájában.” (Az „*első magyar általános biztosítás*” PN 1857. aug. 11.)

Szeptember 24-én „biztos forrásból” arról értesült a lap, hogy a társulat alapszabályait a budai cs.kir. helytartóság már jóváhagyta, s azokat immáron a bécsi [belügy]minisztérium vizsgálja, az igazgatóság pedig ügynökeit toborozza; a „legjelentékenyebb kereskedők” mellett „sok más hazafi is szíves közreműködését ígérte a serdülő intézetnek”. (Az „*első magyar biztosítás*”. PN 1857. szept. 24.) Október 30-án már arról tudósított a lap, hogy az igazgatóság a jelentkezők közül 200 vidéki ügynököt szemelt ki, a bécsi főügynökséget pedig a Stamatz J. H. és társa „fírmájú híres nagykereskedőházat nyerheté meg”. (Az „*első magyar általános biztosítás*”. PN 1857. okt. 30.)

Falk Miksa november 4-i vezércikkében tudni vélte, hogy a jóváhagyás Bécsből rövidesen megérkezik.

„*Felülről* azután minden meg lesz téve, ami e közhasznú intézet életbeléptetésére szükséges, az igazgatóság szintén befejezte az előmunkálatokat, s most egyedül a közönségen áll, az intézet gyors felvirágzását előmozdítani. Mit nyer általa a haza, — azt már akkor fejtegettük, midőn az eszme legelőször fölmerült; az előny kézzelfogható; ugyanazon biztosság, ugyanazon olcsó biztosítási feltételek mellett sok millio, mely eddig kifelé özönlött, most az országban fog maradni, s minden kerülgetés és idővesztés nélkül azon forgalomnak visszaadatni, melyből kivonatott, míg eddig a kiment összegek nagyobb része künt is maradt, a tiszta nyereség pedig (miután ama biztosító társulatoknak Magyarhonban alig van részvényese) kizárólag idegenek erszényébe szivárgott.

A magyar társulatnál megfordítva áll a dolog; részvényeseinek túlnyomó többsége magyar ember, s a nyeresény ezeké leendő.

Hogy pedig csakugyan lesz nyeresény, hogy nemcsak az összes [egész] ausztriai birodalomban, hanem főleg Magyarhonban még igen termékeny mező nyílik biztosító

társulatok számára, azt — minden egyébről nem szólva — már azon körülmény is tanúsítja, hogy a külföldi társulatok ernyedetlenül fáradoznak abban, miszerint működésüket ide is kiterjeszthessék. Ez engedelem, hallomás szerint meg is fog adadni a kormány részéről, s a magyar intézet vetélytársainak száma ez úton sok hatalmas, de mégsem félelmes versenyzővel fog növekedni. Azt mondjuk, hogy hatalmas, de mégsem félelmes versenyzőkkel, mert a magyar intézetnél nagyobb előnyökkel a külföldiek sem fognak kecsegtetni, pedig *ceteris paribus* a magyar ember csak örömebb fog hazai, mint külföldi intézethez csatlakozni.

E szerint teljes megnyugvással és a legszebb reményekkel nézünk a magyar intézet működésének megnyitása elé.

Csak egy megjegyzésünk volna.

A biztosítók nagyobb megnyugtató végett a befolyó biztosítási pénzeket kívül még egy hatalmas (3 millió forintnyi) tartalékalap is alakítatik, melynek egyelőre s mindjárt az intézet életbelépte után ötödrésze lefizetendő a részvényesek által, kik szükség esetén további részletfizetésekre is kötelesek. Ez természetesen csak elővigyázati rendszabály, s úgy reméljük, hogy a társulatnak sohasem lesz szüksége ama tartalékalaphoz, azaz a részvénytökhöz nyúlni. Ez okból, amint mondtuk, egyelőre minden egész részvényre nem az összes 1000 forint, hanem csak 200 forint fog lefizettetni, hanem — úgy vélekedünk — a mostani pénzügyi állásnál fogva talán még tovább is lehetne menni e könnyítés alkalmazásában, mert 200 forint nem sok pénz ugyan, hanem a mostani körülmények közt bátran mondhatni, hogy e részletfizetés még sokkal pontosabban, könnyebben fog történni, ha ezen első részlet is *nem egyszerre*, hanem péld.[ául] *négyszerre (azaz december, január, február és martius hónapok mindegyikében 50 forint)* leteendő.

Ájáljuk ezen igénytelen javaslatot az igazgatóság figyelmébe, mely e csekély módosításra a felsőbb engedelmet (ha erre általában szükség van) könnyen fogja kieszközölhetni.

A társulatnak működése elején, még elővigyázat szempontjából sincs nagyobb tartalékra szüksége, mint az első hónapban 150 000 forint-ra, a másodikban 300 000 forint-ra stb. Négy hónap múlva aztán úgyis az egész első részlet (600 000 forint) együtt van, a részvényesek pedig őszinte hálával fogadandják ezen — a mostani körülmények közt kettősen becses — könnyítést, mely az intézet működésének kezdetét egyáltalában nem hátráltatná.

Nem fejezhetjük be a cikket, a nélkül, hogy ne idéznők azt, a mit az e napokban annyi zajt gerjesztett államiratnak („*Rückblick auf die jüngste Entwicklungsperiode Ungarns*”)⁵ magas állású szerzője az első magyar általános biztosításra nézve mond:

»A legf. helyen jóváhagyott első magyar általános biztosítás — ezek az említett státusférfi szavai — célul tűzte ki magának különböző biztosítási ágak egybeleptetését, melyek eddig az országban hiányoztak. Minő horderővel bír ily intézet az ország jóllétére nézve, magától világos. Csak örömmel üdvözölhetjük a királyság birtokos osztályának azon előkelő neveit, kik e vállalat élére álltak; ezúton oly térre léptek ők, melyen a kormány máris a legkülönbözőbb irányokban fáradhatlan tevékenységgel működik, ahol az ő tevékenységük számára is tágas tér nyílik, és a hol — ha szép céljukat folyvást szemmel tartják — minden felőli hálás elismerésről biztosak lehetnek.« ([Falk Miksa] Fk.: *Első magyar általános biztosítás*. PN 1857. nov. 4.)

Egy hónap múltán valóban meg is érkeztek a budai helytartósági osztályra „végintézkedés végett” a jóváhagyott alapszabályok. A lap mégis óvott a sietségtől;

⁵ Bach Sándor ismeretes „művéről” van szó, melyre gr. Széchenyi István „Blick”-jével felelt.

különösen az ügynökök kiválasztásában intett körültekintésre. Vidékről 300-an jelentkeztek; legtöbbjük kereskedő volt.

„Kíváncsú lenné az ügynökök oly osztályokból is ajánlkozának férfiak, melyek a köznéppel közvetlen érintkezésben állanak. Főleg a községi jegyzőket, gazdatiszteket, földbirtokosokat, gyógyszerészeket figyelmeztetjük, s közülök azokat, kik magukban az ügynökségre erőt és akaratot éreznek; ezennel fölszólítjuk, siessenek ajánlkozásait egyenesen »az első magyar általános biztosítás« igazgatóságához Pestre címezve mielőbb beküldeni.” (Az „első magyar általános biztosítás” ügyében. PN 1857. dec. 4.)

A jóváhagyott alapszabály valójában csak másnap, 5-én érkezett meg. A lap ezúttal nem mulasztotta el a siker föltételeinek taglalását.

„Ennek zálogát mi az igazgatóságban találjuk fel, mely a sikerdús tevékenység emberének Ürményi Józsefnek vezetése mellett be fogja okvetlenül bizonyítani azt, mit fölöle eddig is a közvélemény tart, hogy t. i. az igazgatóság nemcsak az értelmet, szakismeretet, de a feddhetetlen becsületességet is képviseli.

Ezért erősen hisszük, hogy az intézet az ország lakosainak minden rétegében nagy bizalommal és részvétellel fog felkaroltatni. A vagyonbiztosítót nemcsak azon tekintet, hogy a biztosítási díj a hazában maradjon, utasítja ez intézethez, hanem a társulat által nyújtandó előny s mindenek felett a bizalom fogja az »első magyar általános biztosítás«-hoz kötni.

Működését nemsokára meg fogja az intézet kezdeni. Kezdje meg az ég áldásával!” (Az „első magyar általános biztosítás”. PN 1857. dec. 6.)

A lap többször közölte a részvényjegyzők névsorát, valamint a főügynökök neveit. Ez utóbbi tisztet Szegeden a jeles tisztai hajótulajdonos, Zsótér Andor kapta meg. (Az „első magyar általános biztosító társulat” ügyében. PN 1857. dec. 20.)

Azt már Osztrovszky József írásából tudjuk, hogy a társulat „végmegalakulási közgyűlése” 1858. február 17-én volt. Elnökké Lónyai Menyhértet, a későbbi pénzügyminisztert, alelnökének pedig Hajós József pesti takarékpénztári igazgatót választották, „vezénylő igazgató”, azaz vezérigazgató pedig Lévai Henrik lett.

A Pesti Napló hazai hírovtába illesztve 1858. március 19-én közölte:

„Az első magyar általános biztosító társaság igazgatósága f. hó 1-ről következő körlevélben adja tudtul működése megkezdését:

»Van szerencsénk önt jelen sorainkkal tudósítani, hogy folyó év febr. 27-én kelt 814-dik számú magas leirat következtében a 3 millio pft alaptőkére fektetett »első magyar általános biztosító társaság« felső helyen a végjóváahagyást megnyervén, mai nap életbe lép.

A társaság célja biztosításokat elfogadni a) tűzkárok, b) jégkárok, c) vizen és szárazon utazó javak veszélye ellen, d) későbbben munkássága körét az életbiztosításra is kiterjeszti, miről önt annak idejében értesíteni szerencsénknek tartandjuk.

Ohajtásunk lévén a vagyon jótékony biztosítását mindenkinek lehetővé tenni: ez okból a biztosítási díjakat igen jutányosan szabtuk meg. Ezenkívül bizvást állíthatjuk, hogy a történendő károk éppen oly gyorsan, mint minden méltányos igényeknek megfelelő módon fognak általunk megtéríttetni.

Élénk részvétét kikérvén, illő tisztelettel maradunk: az igazgatóság. Hajós József alelnök, Fröhlich Frigyes, Koppély Frigyes, Mannó István, Ullmann Károly, Lévai Henrik vezénylő igazgató. «”

Amiről már korábban is szó esett, 1859. március 25-én olvadt be az új társaságba a miskolci székhelyű Tisza-melléki Kölcsonös Tűzkárvédlet is, melynek létrehozatalánál

1847-ben Szemere Bertalan — akkor Borsod vármegye másodalispánja — is bábáskodott. A lap e szavakkal búcsúztatta ezen elődintézményt:

„Folyó hó 25-én történt meg Miskolczon a *Tisza melléki kölcsönös tűzkárvédelet* teljhatalmú bizottmánya s az »első magyar általános biztosító társaság« meghatalmazottjai között ezen két intézetnek tettelegesen egybeolvadása; mihez képest az »első magyar általános biztosító társaság« amannak függőben maradt összes biztosításait magára vállalván, e szerint az illető biztosított felek, valamint kár esetén a magyar biztosító társaság által fognak azonnali teljes kárpótlást nyerni, úgy biztosításaik lejártával az újítás végett is az »első magyar általános biztosító társaság« keresendő meg: s így a *Tisza melléki kölcsönös tűzkárvédelet* nem létezik immár többé. De midőn e hazai intézet megszűntéről a közönséget tudósítjuk, távol sem érezzük azon metsző fájdalmat, mely eddigelő más hazai vállalatunk felosztásával a honfi kebelét eltölté; mert a volt Tisza melléki tűzkár védelet, midőn keletkezésekor a Phoenix madarat vevé fel cimerében, egyelőre tán sejtette, hogy e halhatatlan madárként el nem enyészend, hanem egy új és nagyobb szerű hazai intézetben feltámadva, újra és tovább élend. E körülmény tehát nem enged szívünkben a bánatnak helyet, sőt azon örömdetes eredmény, melyet a Tisza melléki társulat megszűntével felmutat, nemcsak szorgalmas és buzgó együttműködésről nyújt dicséretes bizonytságot, hanem egyszersmind oly dicső emléket hagyott fön[n] maga után, mellyel örök hála kötelezte a magyar nemzetet. Értjük azon alapítványt, melyet hangya szorgalommal megtakarított vagyonából a *Tisza melléki társulat* f. évi január 6-kán tartott közgyűlési határozatánál fogva a *miskolczy magyar színház*, a *nemzeti színházi nyugdíjintézet* és a *magyar múzeum* számára hagyott. S midőn e nemeslelkű határozatért az érdekelt intézetek részéről leghőbb köszönetüket nyilvánítjuk, méltó elismeréssel kell megemlítenünk azon kegyeletes loyaltást is, mely az egybeolvadási feltételek megalapításakor, az első magyar általános biztosító társaság meghatalmazottjait e részbeni utasításoknál fogva is vezérlé, s a minek tulajdonítható egy részben, hogy a megszűnt *Tisza melléki kölcsönös tűzkárvédelet* igen tisztességes alapítmány [alapítványi] összegekkel örökítendi meg emlékét a fentnevezett hazai intézetek történetében.

Adj a isten, hogy minden magyar vállalat oly módon és oly eredménnyel szűnjön meg, mint a Tisza melléki kölcsönös tűzkárvédelet.” (*A tisza melléki kölcsönös tűzkárvédelet az „első magyar általános biztosító társaság”-ba olvadt.* PN 1858. márc. 30.)

A Pesti Napló 1858. április 1-i számának hirdetési rovatában — az utolsó lap alján, mégis föltűnően nagy betűkkel — közölte:

„Az első magyar általános biztosító társaság martius első napján megkezdte működését, s tűz ellen biztosításokat elfogad, Pesten, Újtér 3. sz. a. házban levő irodájában.

Az igazgatóság.”

Az osztrák önkényuralom sötét éveiben tehát létrejött egy magyar vállalat, melyek — mint olyanak — része lehetett a majdani kiegyezés gazdasági megalapozásában.

3.

Osztrovszky József, aki josefstadti várbörtönéből való kiszabadulása után kénytelen-kelletlen az egyik trieszti biztosító társulat szolgálatába lépve kereste családjá és maga kenyerét, szaktudását 1858-ban e *magyar társulat* sikerének szolgálatába állította. Hogy milyen sikerrel, ennek vizsgálata már nem lehet e szerény utószó témája.

Osztrovszky József *Az elemi kárbiztosítás Magyarországon* (Pest, 1858) c. úttörő munkáját Müller Emil Könyvnyomdája (Dorottya utca 12. szám) adta ki mind magyarul, mind németül (*Die Elementar-Schadenversicherung in Ungarn, nach Joseph Osztrovszky aus dem Ungarischen übersetzt von G. Remellay. Pest, 1858*). Mind a magyar, mind a Remellay Gusztáv egykori honvédtiszt, a Szegedi Híradó későbbi munkatársa fordította német változat tudomásom szerint egyedül az Országos Széchenyi Könyvtárban maradt fenn. Kiadásunk — benne a német fordítás kivonatainak — forrását is e füzetek adják. (Raktári számuk: 223376, 224158)

Köszönet illeti *Acta-sorozatunk kiadóját*, hogy lehetővé tette Osztrovszky József halála 100. évfordulójának esztendejében, amikor Szeged városa évszázados mulasztását pótolva végre szobrot állíttatott a Város nagy emberének (Kiss Jenő alkotása), e műnek ismételt közreadását. Az 1856–1858. évi sajtóanyag föltárását pedig Antal Tamásnak köszönöm.

Osztrovszky József szövegén csupán a legszükségesebb javításokat végeztem el. Összefoglalás helyett Ramellay Gusztáv fordításának kivonatát adom, mivel a kiadásra egyébként ugyancsak előkészített — teljes német szöveg ismételt közreadására nincs lehetőségem.

Szeged, 1999. október 31.

RUSZOLY JÓZSEF

AZ ELEMI
KÁRBIZTOSÍTÁS

MAGYARORSZÁGON,

IRTA

OSZTRÓVSZKY JÓZSEF.

PEST, 1858.
MÜLLER EMIL KÖNYVKYOMDÁJA,
Dorothyntesza 12. szám.

224158

Die

Clementar-Schadenversicherung

in

Ungarn,

nach

JOSEPH OSZTRÓVSZKY

JOSEPH

aus dem Ungarischen überseht

von

G. REMELLAY.

Pest, 1858.

Verlagerei von Emil Müller, Dorotheengasse Nr. 12.

JOSEPH OSZTRÓVSZKY

DIE ELEMENTAR-SCHADENVERSICHERUNG IN UNGARN

aus dem Ungarischen übersetzt von
G. Remellay (1858)

(Auszüge)

Programm der ersten ungar[ischen] allgemeinen Assekuranz-Gesellschaft

Die Nachricht der Entstehung der „ersten ungarischen allgemeinen Assekuranz-Gesellschaft“ hat gewiß Niemand mit einer aufrichtigeren Freude wie ich entgegengenommen. Das fruchtbare, in Ungarn bisher brach gelassene Feld des Versicherungswesens wohl kennend, begrüßte ich auf demselben von Grund meines Herzens jene Männer, welche sowohl durch ihren Namen und die Stellung, die sie in der bürgerlichen Gesellschaft einnehmen, als auch durch ihre Fähigkeiten vorzugsweise dazu berufen sind, zur Förderung des nationalen Wohlstandes beizutragen.

*

Es dürfte hier am Platze sein zu erklären, daß ich die untrüglichen Garantien für die Zukunft der „ersten ung. allgemeinen Assekuranz-Gesellschaft“ vornehmlich darin erblicke, daß sie bei der Formulierung ihrer „Versicherungs-Bedingungen“, mit sorgfältiger Vermeidung alles dessen, was dem Publikum irgend einen Zweifel, und dadurch Mißtrauen einflößen könnte, nur jene wesentlichen Prinzipien beibehielt, ohne welche der Erfolg gefährdet worden wäre, und daß sie — wie ich es gewiß weiß — auch für die Geschäftsführung solche Grundsätze aufstellte, die sowohl dem richtigen Takte, als auch den loyalen Gesinnungen der Direktion zur Ehre gereichen, u.z.: *strenge Vorsicht* bei der Annahme der Versicherungen, *Gerechtigkeit und Billigkeit* bei den Schaden-Erhebungen, oder wie dies im alltäglichen Leben zwischen rechtlichen Privatleuten zu sein pflegt, *fester Akkord und ehrliche Zahlung*. Dieses Prinzip begründet und erhöht durch seine Loyalität das Zutrauen des Publikums, und durch seine Strenge den Kredit der Gesellschaft.

Da ich Gelegenheit hatte, mit Verfahrungsweise, welche bei den Versicherungen bis jetzt befolgt wurde, auf praktischem Felde vollkommen vertraut zu werden, habe ich nur zu oft die Erfahrung gemacht, daß eben die entgegengesetzte Anwendung des obererwähnten Grundsatzes der Versicherungsanstalten nicht nur die meisten Unannehmlichkeiten, sondern auch den meisten Schaden verursacht. Der Hauptfehler liegt darin, das die Assekuranzkammern, wenn sie eine Versicherung annehmen, diese zwei sehr wesentlichen Fragen: *Wem? und Was?* nicht in Betracht ziehen, sondern bloß darnach trachten, auf welche Art und Weise man *je mehr versichern*, und so *je mehr Gewinn* erzielen könne. Und doch ich nach meinen bescheidenden Begriffen von wahrer „Solidität“ als Alpha derselben gerade die gewissenhafte und strenge Anwendung dieser Fragen zu betrachten, und diese Solidität bildet nothwendigerweise auch den Grundstein des auf die obererwähnten Prinzipien zu basirenden Verfahrens.

*

Ich habe im vorigen Kapitel gezeigt, daß *strenge Vorsicht bei der Zunahme der Versicherungen* unausweichliche und auch am ehesten zum Ziele führende Mittel sei, das Zutrauen des Publikums zu gewinnen; hieraus folgt natürlich, daß die praktische Anwendung dieser Grundsatzes größtentheils von den einzelnen Agenten der Gesellschaft abhängt. Darum ist es unumgänglich nothwendig, daß diese durchaus rechtschaffene, charaktervolle, nicht bloß ephemere, sondern das dauernde Wohl der Gesellschaft beherzigende Männer seien. Die Erfahrung lehrt aber, daß die bisher bestandenen Gesellschaften in dieser Beziehung nicht sehr wählersich waren, und höchstens darauf achteten, daß das Vermögen des Agenten für die ihm einfließenden Verträge genügende Garantie biete. Indessen ist anderseits auch mich zu läugnen, daß die Gesellschaften theils in Folge der Vorurtheile, welche bei uns bis jetzt geherrscht haben, hauptsächlich aber deshalb, weil ihre Geschäfts- und Korespondenz-Sprache durchgehend die *deutsche* war, bei der Wahl ihrer Agenten kein weites Feld halten, sondern ausschließlich auf den Kaufmannsstand beschränkt waren.

Ich bin zwar weit entfernt, diesem Stande die verdiente Achtung vorzuenthalten, und erkenne es auch, daß eben die Kaufleute ihres offenen Geschäftes und insbesondere ihrer Fachkenntniß wegen, zur erfolgreichen Leitung der Assekuranz-Agentien am meisten berufen sind, — ich wünsche auch, daß die ungarische Gesellschaft sich bemühen möge, so viele von ihnen als möglich, namentlich in den größeren Städten, als Agenten zu gewinnen, — was größtentheils auch gelungen ist; — aber andererseits können es auch jene Mitglieder dieser Korporation selbst, denen die Benennung eines Agenten so leicht vorgefunden werden könnten. Und doch besteht ein großer Theil der Agenten aus solchen Individuen. Wer dies etwa in Zweifel ziehen sollte, braucht sich nur in den Dörfern, hauptsächlich in Oberungarn umzusehen, um sich durch die Aushängeschilder auf den Thüren der Branntwein-Boutiquen von der Wahrheit meiner Behauptung zu überzeugen.

Die ung.[arische] Gesellschaft ist so glücklich, auch in dieser Hinsicht einen besondern Vorzug zu genießen; denn während die anderen Gesellschaften in der Zeit ihrer 10–20 jährigen Wirksamkeit, trotz der zu diesem Zwecke veranlaßten kostspieligen Reisen und der Versprechungen ihrer Bevollmächtigten kaum im Stande waren, in ganz Ungarn und Siebenbürgen sich je 300–400 Agenten zu verschaffen: sind der „ersten ung. allg. Assekuranz-Gesellschaft“ in Folge einer einzigen Aufforderung der vaterländischen Journale, aus allen Theilen des Landes, und von allen Ständen so viele Anerbietungen zugekommen, daß sie bis jetzt (ohne Mühe und Auslagen) *nur allein* in Ungarn gegen 600 Agenten zählt, und zwar: *Grundbesitzer, Kaufleute, Notäre, Apotheker, Wirthschaftsbeamte, Schullehrer, Postmeister und Advokaten*, sämmtlich solche Ehrenmänner, in denen die Gesellschaft schon im voraus Garantien einer glücklichen Zukunft besitzt.

Die ung.[arische] Gesellschaft ist mit einem Worte in der höchst vorteilhaften Lage, daß sie bei der Besetzung ihrer Agentien von den tauglichsten Individuen die vorzüglichsten auswählen kann; denn es ist kaum denkbar, daß sich, in wie ferne noch an manchen Orten Agentien zu errichten sind, ein Ungar vorfinden könne, der eine ihm angetragene Agentie, wenn er sich derselben gewachsen fühlt, nicht mit des größten Bereitwilligkeit annehmen würde. — Mit solchen Agenten wird es dann keine schwere Aufgabe sein, die bei der Annahme der Versicherungen unumgänglich nothwendige gewissenhafte Strenge einzuführen und aufrecht zu erhalten.

Nachdem somit das erste und sicherste Mittel, das seltene Vertrauen, mit welchem die „erste ungarische allgemeine Versicherungsanstalt“ aufgenommen wurde, im Publikum fest zu begründen, meiner Ueberzeugung nach erlangt sein dürfte, erübrigt noch, auch über die Anwendungsart das von mir berührten zweiten Grundsatzes, nämlich über das *bei der Erhebung der Schäden zu befolgende, der Billigkeit angemessene Verfahren* zu sprechen.

Ich habe bereits erwähnt, daß ebenso, wie eine Versicherungs-Gesellschaft das Zutrauen des Publikums durch nichts in dem Grade zu gewinnen im Stande ist, als wenn sie die Entschädigungen in gerechter und loyaler Weise leistet, — dagegen auch nichts leichter das Zutrauen ertödtet, als wenn bei der Bezahlung der Schäden Engherzigkeit, unbillige Abzüge und Verzögerungen wahrgenommen werden. Wie man nun solchen der Gesellschaft überaus

schädlichen Unzukömmlichkeiten vorbeugen könne, habe ich gleichfalls schon angegeben, nämlich *durch die Anstellung gewissenhafter und charaktervoller Agenten*.

Es gibt jedoch im Geschäftskreise der Assekuranz-Gesellschaften auch noch Amtstellen, der zweckmäßige Besetzung noch eine viel größere Vorsicht und Behutsamkeit erfordert, als die der Agenten.

Ich meine die *Stellen der Inspektoren*.

Damit der Leser von der Wichtigkeit eines Inspektors einen richtigen Begriff erhalte, will ich dessen Wirkungskreis kurz besprechen.

Der Inspektor vertritt die Gesellschaft als deren gesetzlicher Bevollmächtigter, in der ihm zugewiesenen Sphäre; er bestellt die Agenten, prüft und kontrollirt ihre Geschäftsführung, und kann sie nöthigen Falles ihres Amtes entsetzen; endlich bewerkstelligt er auch die *Erhebung und Liquidirung des Schadens*.

Ich halte die letzterwähnte Aufgabe für so wichtig, daß es nicht überflüssig sein dürfte, den Leser mit der praktischen Lösung derselben bekannt zu machen.

Wenn z.B. ein versichertes Haus oder Gebäude abgebrannt ist, wird der Inspektor sogleich nach erhaltener Anzeige, zur Schadenerhebung ausgesandt. An Ort und Stelle angekommen, beruft er vor allem einen akkreditirten Zimmermann und fordert den Geschädigten auf seinerseits (falls er dies thun will) auch einen zu wählen; hierauf verfertigen die zwei Sachverständigen zusammen (oder wenn der Beschädigte keinen wählen sollte, der des Inspektors allein) den Kostenüberschlag des Neubaus, auf Grund dessen dann der Inspektor den Schaden berechnet, *und das Ergebniß dieser Berechnung bildet den Entschädigungsbetrag*.

Ein ganz anderes Verfahren findet bei der Abschätzung des Schadens an *Frucht- und Futtermitteln* statt.

*

Als jener unheilvolle Sturm⁶, der mit seiner zerstörenden Gewalt den Ungar von dem einzigen Terrain wegschleuderte, auf dem er seit Jahrhunderten für die Erhaltung und das Aufblühen seines Vaterlandes zu wirken gewohnt war, über unser Vaterland dahingebraust war, verfiel unsere Nation in jene allgemeine Lethargie, die Verzweiflung an einer glücklichen Zukunft zu erzeugen pflegt. Unter den Wenigen aber, in deren Brust die kalte Hand der Muthlosigkeit die Flammen des patriotischen Verlangens nach Thätigkeit nicht auszulöschen vermacht hatte, befand sich auch ein junger Mann,⁷ der, zurückgezogen, bescheiden und von Niemanden gekannt, gleich jenen Wenigen ebenfalls einen, wenn auch noch so kleinen Wirkungskreis suchte, am sein Verlangen nach Thätigkeit befriedigen zu können. Nachdem er, im Gedankenfluge die Vergangenheit durcheilend, und diese, wie die Gegenwart prüfend, zur Ueberzeugung gelangt war, daß unsere Nation sich in der Völkerfamilie Europa's nur so behaupten könne, wenn sie, den Forderungen der Zeit Rechnung tragend, dasjenige Feld der Thätigkeit betrete, auf der andere Völker schon seit Jahrhunderten vorwärtsschreiten, — fiel ihm jenes unsendlich große Terrain in die Augen, daß in unserm Vaterlande aus Mangel an Unternehmungsgeist noch ganz unkultivirt daliegt, oder gar — was noch niederschlagender — Freuden als Quelle der Gewinnsucht dient; mit Schmerz berechnete er die ungeheuren Summen, die (unter andern) im Wege der in unserm Vaterlande wirksamen fünf Assekuranzanstalten, gleich eben so vielen Kanälen hinausfließen, ohne daß hiefür die Nation durch die Verallgemeinerung der Idee des Versicherungswesens wenigstens einige moralische Entschädigung erhalte; und er bedachte: wie viel Geld könnte im Lande bleiben! — und welche segensreiche Folgen würde es haben, wenn in unserm Vaterlande eine großartige *Assekuranzgesellschaft* bestehen möchte.

*

---

⁶ Die Niederwerfung des Freiheitskriegs 1848/1849 — J. Ruszoly.

⁷ Henrik Lévai.

Ich schätze, ja ich wünsche die freie Konkurrenz, da ich sie für nothwendig halte, — wie in allem, so auch im Versicherungswesen, denn auf *sicherer Berechnung* fußend ist sie der mächtigste Gegner des Monopols. Aber so wünschenswerth die Konkurrenz ist, ebenso verabscheuungswürdig ist der Schwindel und die hausirende Charlatanerie, die keinen andern Zweck haben, als ein ephemeres Leben zuerlügen, oder einen Nebenbuhler, der eben die naturgemäße Bahn der Konkurrenz betreten hat, nur deshalb zu stürzen, damit sie durch ihr Monopol das Publikum auch ferner nach Gefallen ausbeuten können.

Ich glaube daher nicht, wenigstens möchte ich es nicht gerne glauben, daß die Assekuranzgesellschaften mit jener eben so gefährlichen als unedeln Waffe unsere vaterländische Anstalt ausgreifen werden. Wenn sie es aber auch thun sollten, so wird die ungarische Gesellschaft, meiner Ueberzeugung nach, den ihr hingeworfenen Handschuh nicht auf heben; nicht deshalb, weil sie etwa nicht käftig genug wäre, einen derartigen Angriff siegreich zurückzuschlagen, hat doch außer der „ersten österreichischen Assekuranzgesellschaft“ keine ihre Wirksamkeit mit einem so großartigen Stammkapital als unsere begonnenen, — sondern weil eine solche Schwindelei nicht nur mit der Würde der ungarischen Gesellschaft unvereinbar wäre, sondern auch jenes Selbstgefühl tief verletzen würde, das sich in der Aufnahme dierer Unternehmens Seitens der Nation so harrlich offenbart hat.

*

Nehmen sie, meine Herren, die ungarische Gesellschaft ohne Zorn und Haß, mit freundschaftlicher Gesinnung auf, wie ein eben geborenes Geschwister, das, indem es in Gottes schöne Welt eintritt, keinem andern Wunsch hegt, als neben Euch, in seinem Geburtslande, in seinem *eigenen* Vaterlande auch leben, und in einer Richtung wirken zu können, die indem sie Ihnen keinem Schaden verursacht, für das Gesamtwohl segensreiche Folgen haben wird. Ungarn — wo bis jetzt nur 8 % der Gebäude gegen Feuerschaden versichert sind, die Hagelversicherung aber kaum noch existirt — besitzt ja noch ein so ungeheures Brachfeld für die Assekuranzen, daß auf demselben alle bequem Platz haben, und genug zu thun finden werden!

Sehen Sie also nicht darauf aus, unserer jungen Anstalt zu schaden, und denken Sie, „daß jede Aktion eine Reaktion erzeugt“; insbesondere vergessen sie nicht, daß die ungarische Nation, welche keinen Groll gegen Sie hegt, diese Anstalt wie ihr eigenes Kind liebt, der Ungar kann aber, wie heiß er zu lieben vermag, ebenso sehr den hassen der dem Gegenstande seiner Zuneigung zu nahe tritt. Endlich mache ich Sie auch noch auf einen mächtigen Beschützer der ungarischen Anstalt aufmerksam, der zugleich als einer der Gründer derselben angesehen werden kann, und der seinen Liebling, so zärtlich er denselben pflegt, im Nothfalle ebenso wirksam wird vertheidigen können, ich meine: *die ungarische Presse!*

*

Die ungarische Gesellschaft, die bei gleichen Prämien schon jetzt *günstigere* Bedingungen biete als die Uebrigen, wird, ihrem vorgesteckten Ziele unter allen Umständen entsprechend, ohne Zweifel in kurzer Zeit billigere Versicherungsprämien vermitteln. Aber dies kann, nach richtigen Begriffen von Konkurrenz, nicht durch Schwindeleien bewirkt werden, sondern es muß die progressive Herabsetzung durch den *Zudrang* des Publikums von selbst und in dem Maße erfolgen, in dem die Versicherungen bei der Gesellschaft an Ausdehnung zunehmen. Dies ist ganz natürlich. Denn je größer die Anzahl die Versichernden ist, um desto billige vermag auch die Gesellschaft zu versichern, so daß wenn Jedermann, oder wenigstens der größte Theil seine Besitzthümer verdienen möchte, die Versicherung eines Werthes von 2–3000 fl. kaum auf einige Kreuzer zu stehen kommen würde. Mit einem Worte: Nachdem nun die „erste ungarische allgemeine Assekuranzgesellschaft“ ins Leben getreten, hängt es einzig und allein von der Theilnahme des Publikums ab, daß sie je eher und in je größerem Maße ihre Wohlthaten verbreiten könne.

Es liegt nun an uns zu zeigen, daß unser Unternehmen, trotz jenen Unglückprophezeiungen, die schon von seiner Entstehung seinen Untergang verkündeten, eben so, wie sein Zustandekommen jene Vorhersagungen Lügen strafe, auch der Erfolg seiner Wirksamkeit und sein Emporblühen die Verläumdung widerlege, wonach: „es das Los jedes ungarischen Unternehmens sei, zu Grunde zu gehen“. Wenn wir auch mit Leidwesen gestehen müssen, daß bisher viele schöne und edle Bestrebungen der ungarischen Nation gescheitert sind, so kann doch nur die *Unwissenheit* oder *Böswilligkeit* zwischen den *einstigen* und *jetzigen* Verhältnissen keinen Unterschied machen. Früher trugen die politischen Parteien ihre Leidenschaftlichkeit und ihren Haß auf das *soziale* Feld mit sich hinüber. Wenn die eine Partei irgend ein gemeinnütziges Unternehmen in Angriff nahm, so betheiligte sich daran die andere nicht nur nicht, sondern sie suchte dasselbe im Gegentheile auf jede mögliche Art und Weise zu Grunde zu richten, um zu zeigen, daß jene ohne sie nicht im Stande sei, ihren Plan aufrechtzuerhalten und auszuführen, — und umgekehrt. Mit einem Worte, *unten* war *keine Einigkeit*, von *oben* aber fehlte jener ermuthigende und *schützende Einfluß*, ohne welchen auf dem Vereinsfelde kaum irgend ein bedeutenderer Erfolg erzielt werden kann; und war es kein Wunder, daß manche unserer Unternehmungen fehlschlügen.

Ganz anders jedoch verhält sich dies in Betreff der ungarischen Assekuranzgesellschaft.

An dieser rüttelt von *unten* nicht der Haß der Zweitacht und Parteileidenschaft, und von *oben* sieht auf sie nicht halbe Gleichgiltigkeit herab.

Sollte jemand die in der Nation sich offenbarende allseitige Begeisterung für diese Anstalt nicht wahrnehmen können, so möge er — in Bezug auf frühere Zeiten einen Vergleich anstellend — die *Namensliste der Gründer und Aktionäre* durchlesen, und jene *wohlwollende* man kann sagen *zuvorkommende Willfähigkeit* in Betracht ziehen, deren sich von Anbeginn dieses Unternehmens Seitens der hohen Regierung zu erfreuen so glücklich war, — mit einem Worte: er möge mit einiger aufmerksamen Kombination um sich blicken, und er wird die freudige Erfahrung machen, daß jene Gesinnungen und Verhältnisse, in Folge deren viele ungarische Unternehmungen scheitern mußten — nicht mehr bestehen, und daß daher die Umstände nicht den mindesten Grund zum Zweifel an der gedeihlichen Zukunft unserer Assekuranzgesellschaft bieten.

Es bedarf daher nichts weiter, als daß die Begeisterung, womit die ungarische Gesellschaft von der Nation aufgenommen worden, eine *thatsächliche Unterstützung* und *Ausdauer* zur Folge habe. Und möge insbesondere jenes unheilvolle Vorurtheil schwinden, das — wie ich im Verlaufe dieser Abhandlung auseinandergesetzt — gegenüber den Versicherungsanstalten unter uns herrscht, möge an die Stelle desselben in der Brust jeder Ungars jene innige Pietät treten, mit der der Ungar an seinen Nationalinstituten zu hängen pflegt. Nicht die Aktionäre allein, ja auch nicht allein die Versichernden, sondern jeder Staatsbürger möge die ungarische Assekuranzanstalt wie *egigen* betrachten — und schützen — wenn es die Noth erheischt!

Es ist überflüssig weitläufig zu erörtern, daß in dieser Beizehung am meisten die *Gemeindevorsteher*, *Private*, welche du Zutrauen ihrer Mitbürger genießen, — am allermeisten aber die *Seelsorger* wirken können.

Osztrovszky József
(1818–1899)

Ruszoly József közleményeinek könyvészete
1979–1999

- 1 (109) *Osztrovszky József emlékezete.*
= Délmagyarország, 1979. április 22. (69. évf. 93. sz.) 6. p.
Utánközlésben: Ruszoly József: *A Város és polgára.* Szeged, 1999.
109–111. p.
- 2 (293) *A 22. kérdésre: [Az Osztrovszky család].* = Délmagyarország, 1992. május
30. (82. évf. 127. sz.) 11. p.
/Várostörténeti Ki mit tud? Válaszok./
- 3 (305) *Osztrovszky József ébresztése.* = Délmagyarország, 1993. január 12. (83. évf.,
9. sz.) 6. p.
- 4 (306) *Móra szobrot jövendölt neki.* = Reggeli Délvilág, 1993. január 23. (19. sz. 7.
p.)
Felcím: *Emlékezés Osztrovszky Józsefre.*
A Szeged m.j. város közgyűlésén 1993. január 14-én elmondott beszéd
szerkesztőileg rövidített változata. Eredeti címéből felcím lett.
- 5 (308) *Osztrovszky József: Reform, forradalom, kiegyezés.* összegyűjtött írások és
beszédék. Sajtó alá rendezte és az életrajzot írta RUSZOLY JÓZSEF. Somogyi-
könyvtár, Szeged, 1993. 293 p.
/Szegedi arcélek 1./
- 6 (352) *Osztrovszky és Dettre. Párhuzamos életrajzok.*
= A Dugonics Társaság évkönyve. 1993–1995. Szeged irodalmáért,
művészetéért és tudományáért. Szeged, 1996. 132–146. p. Klny is.
(Lapszámozás nélkül.)
- 7 (407) *Osztrovszky József visszaemlékezése a szabadságharcra.*
= Tiszatáj, 1998. március (52. évf. 3. sz.) 64–77. p.
Utánközlésben: *A Város és polgára* (1999) 22–34. p.
- 8 (408) *Szobrot Osztrovszky Józsefnek!*
= Szeged. A város folyóirata, 1998. március; 68–69. p.
Felcím: *Adósságtörlesztés tíz tételben.*

- 9 (419) *Városától szobrot érdemelne.*
= Délmagyarország, 1998. november 24. (88. évf. 275. sz.) 6. p.
Felcím: *Osztróvszky József évfordulói előtt.*

- 10 (432) *Osztróvszky József péceli sírjánál.*
= Délmagyarország, 1999. április 24. (89. évf. 95. sz.) 9. p.
Felcím a szerkesztőtől: *Száz éve temették Szeged nagy fiát.*
Emlékbeszéd a péceli református temetőben a megjelenés napján.

- 11 (433) [*Osztróvszky József*]: *„Tehetségemet városom javára szentelendem.”*
= Délmagyarország, 1999. április 24. (89. évf. 95. sz.) 9. p.
A közreadó javasolta cím felcímként: *Polgármesteri bemutatkozó beszéd.*

- 12 (434) [*Móra Ferenc*]: *Míg Osztróvszky József ércbe öltözik.*
= Délmagyarország, 1999. április 24. (89. évf. 95. sz.) 9. p.
Móra Ferenc *Szegedi nagy emberek* c. cikkének (Szegedi Napló, 1908. máj. 17.) kivonatos közlése RUSZOLY JÓZSEFTŐL, a szerkesztő adta címmel.

- 13 (435) *„cholera és börtön lett a vége és jutalma kormánybiztosi működésének”.*
Németi Imre tudósításai Osztróvszky Józsefhez 1849. tavaszán.
= Szeged, 1999. április (11. évf. 4. sz.) 9–12. p.

- 14 (442) *E munkáscskához.* = *Osztróvszky József: Alkotmány-zsebkönyv magyar publicisták számára.*
= Szegedi Műhely, 1999. [július] (38. évf. 1–4. sz.) 88–99. p.; írásom: 97–99.
Osztróvszky József 1861-ben megjelent füzeté RUSZOLY JÓZSEF által gondozott szövegének közzététele utószóval.

- 15 (444) *Osztróvszky-szobor készül.* = Délmagyarország, 1999. július 26. (89. évf. 172. sz.) 5. p.
R. J.

- 16 (447) *A nagy ember kvalitásai. Osztróvszky József és kora.*
= Szeged, 1999. július (11. évf. 7. sz.) 37–41. p., portré-reprodukcióval.
A szegedi városházán 1999. április 22-én elmondott emlékbeszéd, a szerkesztő adta főcímmel.

- 17 (450) *Osztróvszky József ércbe öltözött.*
= Délmagyarország, 1999. október 11. (89. évf. 237. sz. 7. p.)
Főlcím: *Mindhalálíg Szeged hű fia maradt.* — Illusztráció: a péceli síremlék.
A szoboravatás napjára (1999. okt. 6.) Münsterből küldött cikk. *Egy szobor előtörténete* alcímmel a Szeged is átvette (1999. okt., 11. évf. 10. sz., 30–31. p.)